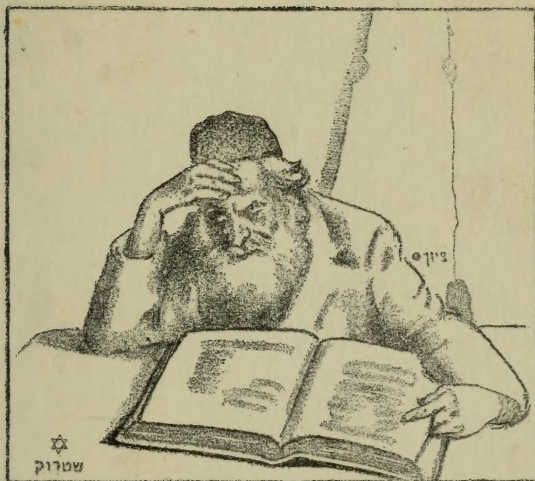

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 19 04 07 004 7

מספר
חיים בראדי

\$10⁰⁰

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

משפחת לוריא.

Die Familie Lurie

von ihren Anfängen bis auf die Gegenwart

nebst einer Abhandlung über

Elia b. Mose Loanz

von

Abraham Epstein.

CS
39
L8

Wien 1901.

Buchdruckerei „Industrie“, VIII., Schlüsselgasse 11.

Mishpahat

משפחת לוריא

שלשלת יחוסה מימי קדם עד הדור הזה.

ומאמר על

ר' אליה בעל שם לואניץ.

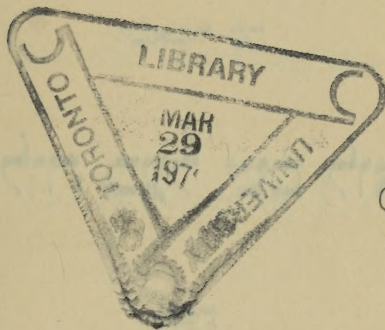
מאת

אברהם עפשטיין.

וויען תרס"א.

כרסום „אינדוסטריע“, VIII, שלעסעלנאסע 11.

CS
39
L8

לכבוד

גיס'י חברי ועמיתי, אהובי ואיש בריתי

ה'ר שמואל איסר לוריא

למוכרת אהבתנו, אהבת נעורים.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 351

משפחת לוריא היא המשפחה היותר עתיקה מכל המשפחות המיוחסות הנודעות לנו. יש משפחות אחרות שגם הן מתיחסות לאחד הגדולים מימי קדם, אך אין זה רק קבלה בידן ולא נוכל לדעת אם היא מיוסדת על קורות הימים או לא. לא כן בני לוריא בידם יש כתב יחוס מאומת שהנחילו אבות לבנים במשך הרבה דורות. כל הדורות שעברו במשפחת לוריא מן הדור הזה עד מדרש"ל ור' עמשון מערפֿורט ור' שלמה שפירא, כלם נקבו בשמותיהם, ודרבה מדם נזכרים בכפרי הקדמונים ובדברי הימים חוץ מן השלשלת הארוכה והמאומתת הזאת העולה למעלה עד סוף המאה הי"ד לסה"נ, יש לבני לוריא קבלה קדמונה שאחד מראשי אבותיהם — הוא ר' שלמה שפירא — היה נכד רש"י, גם להקבלה הזאת יש יסוד בקורות הימים.

משפחת לוריא נכבדה מאד הן מצד קדמותה והן מצד האנשים המצוינים שיצאו מתוכה. בני לוריא הצטיינו תמיד בתכונותיהם הנעלות ועשו רושם גדול בקורות היהודים וספרותם. מרים בת ר' שלמה שפירא למדה תורה לתלמידים מקשיבים בקולה; ר' יוזמן מרוסיהיים הקדיש כל ימיו לטובת אחיו העשוקים והציל אותם מיד רודפיהם, גם ידע לכלכל דבריו לפני מלכים וכבתי הועד; מהרש"ל החזיר את תורת בעלי התוספות האשכנזים ליושנה; האר"י יסד שטה חדשה בקבלה אשר לאזרה הלכו המקובלים שבאו אחריו; ר' יחיאל בעל סדר הדורות היה המבקר הראשון אשר הפיץ אור גדול על חיי התנאים והאמוראים; ובימינו נודע למשגב ר' דוד לוריא מבוחאוו שגלה חדשות ונצורות בכל מקצעות התורה, גם במסחר וקנין ומעשה הרושת

גשו בני לוריא חיל, ונודע בשערים שם משפחות לוריא
המתגוררות בפּינסק ומינסק אשר ברוסיא.

ראויה איפוא מכל צד משפחת לוריא להתבונן על שלשלת
יחוסה. ועל כן אמרתי להדפיס פה כל הכתבים הנוגעים ליחוסה,
לבאר אותם ולהסר טעיות הסופרים והמדפיסים שנפלו בהם.
מחברים שונים טעו בסדר הדורות ובלבלו את הזמנים, ואנכי אשתדל
להסיר כל מכשול ולהעמיד הדברים על בודרים. אחלק את מאמרי
הזה על ארבעה פרקים. בהפרק הראשון אביא את הכתבים
המדברים על יחוס המשפחה מר' שלמה שפירא ור' שמשון
מערפֿורט עד מהרש"ל ור' אהרן בר' משה מווירמייזא. בהפרק
השני אביא כתבי היחוס מן מהרש"ל עד ר' דוד לוריא וגיסי ר'
שמואל איסר לוריא. בסוף כל פרק אסדר לוח השתלשלות
הדורות מאב לבן, למען יהיו הדורות סדורים זה אחר זה ויוכל
הקורא למצוא מבוקשו בנקל. בהפרק השלישי אסדר על פי א"ב
את שמות בני לוריא שלא נזכרו בהלוחות, ושמות כמה אנשים
שהתייחסו למשפחת לוריא ומצאתי זכרם במקומות אחרים.
בהפרק הרביעי והאחרון אדפיס את קונטרס מגילת יוחסין הקורא
מראש את הדורות של משפחת לוריא שבאיטליא עד ר' יוחנן
הסנדלר. אף שרוב השמות בהקונטרס הזה הם בדויים ומשובשים,
בכל זאת יש בו כמה פרטים שראוי להתבונן עליהם. בסוף
המחברת יבוא מאמר מיוחד על ה"ר אליה לואנץ שהיה אחד
החכמים היותר מצוינים שיצאו ממשפחת לוריא.

פרק א.

מן רש"י ור' שלמה שפירא עד מהרש"ל ור' אהרן בר'
משה מזוירמייזא.

1. המקור העיקרי ליחוס משפחת לוריא הוא כתב היחוס שכתב ר' יוחנן בר' אהרן לוריא שחי בהמאה ה'ט"ו וראש המאה ה'ט"ז לסה"נ. הראשון שהביא את יחוס בית לוריא מפי ומכתב ר' יוחנן הוא השתדלן הידוע ר' יוסף יוזלמן רוסיים שמת בערך 1554¹. ז"ל ר' יוזלמן בספרו המקנה כ"י קובץ אוכספורד גומ' 2240² :

„זאת ועוד אחת (צ"ל אחרת) אשר שמעתי מפיו של אית גאון, הוא אשר הגיד וספר לי את יחוסי. ואחר כך מצאתי על ספרו כתוב וז"ל: אני (מהר"ר) יוחנן לוריא בן כבוד המהר"ר (צ"ל התורה מהר"ר) אהרן בן מהר"ר נתנאל בן מהר"ר יחיאל בן מהר"ר שמשון מערפֿרט (צ"ל מערפֿורט) בן הרבנית מרת מרים בת של הגאון מהר"ר שלמה שפירא ואחותו של מהר"ר פרץ מקושטמן ומאבותיו של מהר"ר שלמה שפירא לא פסקה תורה מהם עד רש"י. כולם זכרונם לכרבה ומנוחתם כבוד. זאת ועוד אחרת אותה הרבנית מרת מרים נ"ע תפסה ישיבה כמה ימים ושנים וישבה באוהל וילן לפניו ואמרה הלכה לפני כמה בחורים מופלגים. כך קבלתי מאבותי בכתב ובעל פה, עכ"ל. ומשם (ושוב?) אני הכותב שמעתי מפיו של ההוא גאון ה"ה מהר"ר יוחנן לוריא וצ"ל שזקנתי מרת גיטלי, יחוסה באה (צ"ל בא) מיד (צ"ל מצד) אביה, ותייחס אל הגאון מהר"ר שלמה שפירא, ותעיד על זאת שהיה לה בן אשר

¹ עיין תולדותיו Feilchenfeld, Rabbi Josel von Rosheim, S. 7

² מובא מרד קייפמאן בספרו על ר' חיים יאיר בנדך צד 8.

נקרא שמו שלמה ז"ל דודי מצד מרת אמי מרת רייזלין נ"ע. ואני ראיתיהו בימי נערותי בעיר האגנאו (Hagenau בעלזאס) בהיותי בן שש שנים הייתי אצלו ואצל דודי החסיד ה"ה מהר"ר אליה זצ"ל שהלך לירושלים עיר הקדש וביקש להוליכני עמו, ומת אבי ז"ל. וכדי שלא לשכח כל הני כתבתי על הדף הלז לזכרון דור דור נאום אני יוסף ב"ר גרשון ז"ל.

ארבעת הדורות שמן ר' יוחנן עד ר' שמשון מערפורט מבוארים היטב ואין בהם כל ספק. כשנחשוב כ"ה שנים לכלל דור יעלה שר' שמשון מערפורט חי בערך 1400 לסה"נ, כי רבי יוחנן חי בערך 1500. האמנם בנוגע להנאמר בכתב היחוס: „בן הרבנית מרת מרים בת של הגאון מהר"ר שלמה שפירא . . .“ בזה יש ספק אל מי מוסבות המלות „בן הרבנית מרת מרים . . .“ כל הסופרים שקדמוני חשבו שהמלות הנזכרות מוסבות אל רבי יוחנן, היינו שר' יוחנן היה בן ר' אהרן ואשתו מרים. וכן כתב (להלן פ"ב סימן ט"ו) ר' יעקב ב"ר משה לוריא שהעתיק בשנת 1761 את כתב היחוס ממהרש"ל ואילך: „וה"ה מ' יהואל ואחיו רבי יוחנן הנ"ל בני הרבנית של מרים הנ"ל בת ר' שלמה שפייר“ לפי זה היה ר' שלמה שפירא הותן ר' אהרן אבי ר' יוחנן, והי איפוא בערך 1450. לפי דעתם הוא ר' שלמה שפירא שחי בימי ר' משה מינץ, ושיש ממנו תשובה בתשובות מדר"מ מינץ סימן כ"ה^c. לפי דעתי אין הפירוש הזה בדברי ר' יוחנן יכול להתקיים מן הטעמים הבאים: « אלמלי היה ר' יוחנן בן מרים, כי אז היה לו לכתוב: „זאת ועוד אחרת אמי הרבנית מרת מרים נ"ע תפסה ישיבה . . .“, והוא כתב: אותה הרבנית מרת מרים נ"ע . . . » רבי יוחנן העיד שגיטלין זקנת ר' יוזלמן רוסייים התיחסה מצד אביה לר' שלמה שפירא. והנה ימי גיטלין נחוץ להגביל על שנת 1470 בערך, והיתה איפוא בימי ר' שלמה שפירא שחי בימי ר"מ מינץ.

^c עיין ריד קויפמאן בספרו הנ"ל צד 9 ור' יוסף בהן צדק בספר שמו

ואיך אפשר לומר על שני אנשים היום בדור אחד, שהאחד מתיחס להשני מצד אביו?

ועל כן נראה לי שמלות כן הרבנית מרת מרים . . . בלתי מוסכות כלל אל ר' יוחנן. לפי דעתי הן מוסכות או אל ר' שמשון מערפורט או אל ר' יהואל בנו. וזה האופן האחרון קרוב בעיני יותר, ורצה ר' יוחנן לומר שר' יהואל היה בנו של ר' שמשון מערפורט ובנה של מרים אשתו שהוא היתה בת ר' שלמה שפירא. לפי זה היה ר' שלמה שפירא הותנו של ר' שמשון שלקח את בתו מרים לאשה, והי לפי זה ר' שלמה דור אחד קודם ר' שמשון. היינו בערך שנת 1375, ממילא מוכן שר' שלמה שפירא הזה אינו רבי שלמה שפירא שחי בימי ר"מ מינץ בערך 1460, רק קודם לו הרבה.

בנוגע להתייחסות ר' שלמה שפירא לרש"י, אין לנו שום יסוד

(1) מהר"י קולין בשו"ת שלו, סימן ס"ג, כתב: שני גדולי הדור בימים שעברו היה מופת הדור מיהו יוחנן טריביש ז"ל ומהר"ר שמואל שפירא ז"ל. קרוב שר' שמואל שפירא היה שחי בימי ר' יוחנן טריביש (בערך 1350) הוא אביו של ר' שלמה שפירא שלנו. — הר"י כהן צדק במאמרו דור ישרים כמעט הגרן הוא צד ט', הביא את דמאמר הזה משו"ת מהר"י קולין, והוסיף: ומסורת אבות ירשו בניו שרבנו שמואל בר (צ"ל בעל) אהתיה הרבנו יוחנן טריביש דוה. מודעת זאת שעל פכא האדם הגדול בענקים מרנא ורבנא מתתיהו טריביש דוה אבד ורב בקרית מלך פארים . . . עלה רבנו יוחנן טריביש (שו"ת ריביש סימן רס"ח-רע"ב), הוא הגבר דאח עני וילך גולה בראש נדודים . . . אשר הגלו משם, ומיכ באיטליא. ולרבנו מתתיהו בת אשת רבנו שמואל שפירא מרביץ תורה בקהל אשפירא ותלד לו את רבנו שלמה שפירא אבדיק היילברון ולנדא (שו"ת מהר"מ מינץ סימן כ"ח), ובצדק יאמר: "ומאבותיו (מצד אמו) לא פסקה תורה עד רש"י ז"ל . . ." ובת רבנו שלמה שפירא המלומדת . . . מרת מרים דביתו דרבנו אהרן לוריא אבדק לנדא . . ." לאאדעמאין לו לר' בצדמסירה שר' שמואל שפירא היה התן ר' מתתיהו טריביש, ושהיה לו בן שמו ר' שלמה. על כל פנים יש נמנה כוונת לדעתי שר' שלמה הזכיר אצל ר' יוחנן הי בערך 1375, ואינו אותו ר' שלמה שחי בימי ר"מ מינץ. כי לפי הקבלה ההוא ר' שלמה שפירא שלנו הוא נכד ר' מתתיהו טריביש שחי בהמחצה הראשון מהמאה החד, ואי אפשר לאחרי את הנכד מן אביו וקנו כמאה שנים ויותר עד זמן ר"מ מינץ. הר"י כהן צדק לא הרגיש זאת, וחשב לאפשרו שנכד ר' מתתיהו (בן בתו) חי בימי מהר"מ מינץ. על פי הקבלה שמכר ר' כהן צדק, התייחס ר' שלמה שפירא לרש"י מצד אמו בת ר' מתתיהו, כי משפחת טריביש התייחסה לרש"י, עי' אידוהת זרילל יאהרבוךר הוא צד פ"ח.

להכחיש את הקבלה הזאת, ואדרבה יש לזה זכר בקורות הימים ר' שלמה שפירא חי כפי האמור שלש מאות שנה בערך אחר רש"י (נפטר בשנת 1105), והיה יכול לדעת בכירור ההשתלשלות שלו עד רש"י, כמו שיודעים בני לוריא שבדורנו השתלשלותם עד ר' שלמה שפירא ור' שמשון מערפֿורט. יש קבלה שר' שמואל אבי ר' שלמה שפירא היה חתן ר' מתתיהו טריביש שהתיחס לרש"י, ולפי זה התיחס ר' שלמה שפירא לרש"י מצד אמו (כמו שהבאתי בההערה הקודמת בשם ר' יוסף כהן צדק). עוד יש זכר לדבר שר' שלמה שפירא היה נכד רש"י אחר שהוא נקרא בשם רש"י, ובתו נקראה בשם מרים כשם בתו של רש"י שהיתה אשת ריב"ן⁵). ומה שמחוק עוד יותר את הקבלה הזאת, הוא שרבי שלמה לוריא הרופא מלובלין התיחס כאמת לריב"ן חתן רש"י (ע' פרק ג' בערכו). — מושב ר' יוחנן לוריא ואבותיו ויוצאי חלציו היה בעלזאם (ולא בוורמייזא), כמו שיבואר בההערות לשם ר' אהרן ור' יוחנן בלוח א'.

2. נכד ר' יוחנן לוריא, הוא ר' שלמה בר' אהרן בר' יוחנן, שלח למהרש"ל העתק מכתב היחוס הנ"ל של ר' יוחנן. על ההעתק ההוא הוסיף מהרש"ל לבאר איך הוא מתיחס אל ר' יחיאל אחי ר' יוחנן. מן ההעתק ההוא והוספת מהרש"ל עשו יוצאי חלציו של מהרש"ל העתקות שהתנחלו מאב לבן עם הוספת הדורות שעברו מן מהרש"ל עד ימיהם. טופס אחד מן ההעתקות האלה נדפס בהמגיד שנה א' צד 178⁶. ז"ל ר' שלמה בר' אהרן בר' יוחנן לוריא במכתבו אל מהרש"ל בנוגע לעניננו: „ואם היה לי בנים זכרים הייתי משלחם לפני כבודו לשאוב מי באר ממעין

⁵ גם בת בתו של רש"י היה שמה מרים, ע' תשובת ר"י הזקן בתשובות מיימוניות למאכלות אסורות סימן ה' וצונץ ליטעראטורגעשיכטע 252. — ר' נתן בר' שמשון שפירא שהיה רב בהורדנא ומת בשנת של"ז, יכנה את ר' יוחנן לוריא בשם שארי בספרו „אמרי שפר" דף מ"א ע"א (מובא מרח"ד פריעדבערג במחברת מרגניתא שפירא צד ד', וע' צונץ בצייטשריפט של ר"ז פראנקעל חלק ג' 38).
⁶ נדפס גם בס' תפארת למשה מבעלינסון, אוידיסא תרל"ג. את הספר הזה לא ראיתי. כפי עדות ר"י כהן צדק בספרו שם ושארית 23 נדפס גם במע גדיל תורה, שנה א' קונטרס י'. גם זאת המכתב העתי הזה לא ראיתי.

חכמתו הרחבה, אך לא אסתעיא מילתא כי גבה טורא. ובפרט שאין לי רק בן אחד והוא נשוי בקי ווירמיוזא, ונסמך לקרותו מורינז, והרב"מ (צ"ל והרב מ') יעקב סמך אותו אף כי עודנו נער, והוא ת"ל חתיכה הראויה להתכבד. כ"ד השפל המעטיר ש"ב שלמה לוריא הכותב יום ד' אין חכם ונכון כמותך שניו (צ"ל שמו או שכו) לפ"ק. ואגב זה אני שולח למר כתב היחוס ע"ש אבא זקני מו' יוחנן, וז"ל: יוחנן לוריא ובמ' אהרן במ' נתנאל במ' יחיאל במ' שמשון מערפֿורט ובן הרבנית מרים בת שלמה שפיאד אשר היא אחות מ' פרץ מקושטנץ. ואבותיו של מ' שלמה שפיאד לא פסקה מהם תורה עד רש"י ז"ל, וזכר כולם לברכה מ"כ. ואותה הרבנית מרת מרים תפשה ישיבה כמה שנים, ישבה באהל וילון היה סביבותיה ואמרה הלכה עם תוס' לכמה בחורים מופלגים. כך קבלתי מאבותי הקדושים ז"ל וכך מצאתי כ"י. וכתתי להראות למר שלשלת היחוס עד רש"י ז"ל. ובכך יזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות, נאום חנניה שלמה בן אב בחכמה מו"ה אהרן ז"ל בן כת"ר מ' יוחנן לוריא. (עד כאן מכתב ר' שלמה בר' אהרן, מכאן ואילך הוא לשון מהרש"ל). ואני שלמה לוריא באתי על החתום באשר שכבר קבלתי מאבותי ומזקני שמסורה בידיהם, שהיחוס שלנו נמשך עד רש"י ז"ל כנוכר בכתב היחוס אשר היה לשני המאורות הגדולים מו' יוחנן לוריא ולאחיו אדוני זקני לבית אבי מ' יחיאל לוריא אשר נאסף בקי בריסק דליטא לאור באור החיים הק' שלמה לוריא במ' יחיאל לוריא במ' אברהם במ' יחיאל אחיו של הקצין מו' יוחנן לוריא הנזכר בכתב היחוס. כותב המכתב הזה למהרש"ל הוא ר' שלמה אבי ר' משה לוריא שהיה רב בוירמיוזא עד שנת 1591, ר' משח הזה נשא לאשה את יוטלן בת הפרנס והמנהיג ר' אליעזר אופנהיים מוירמיוזא (עין להלן סימן 3). ואל זה רומז ר' שלמה בכתבו שבנו נשוי בויר-מיוזא. הרב ר' יעקב הנזכר במכתב ר' שלמה הוא ר' יעקב ב"ד חיים שנהמנה בשנת 1559 מהקיסר פֿערדינאנד הראשון להיות הרב הכולל של יהודי אשכנז, והיה אב"ד בוירמיוזא עד שנת

מותו בערך 1575⁷). ר' משה ב"ר שלמה לוריא היה דיין בבית דינו של ר' יעקב ב"ר חיים, ואחר פטירת ר' יעקב נתמנה ר' משה להיות רב על מקומו. שם אבי ר' יוחנן הוא ר' אהרן, נשמו בשנת הסופר. הפרט שני הוא בודאי משובש, כי מהרש"ל נפטר בשנת של"ד, וצ"ל שט"ו או שכ"ו⁸). מן הלשון "שאיין לי רק בן אחד והוא נשוי בוורמייזא" מוכח שר' שלמה לא גר בוורמייזא⁹. — מהוספת מהרש"ל נלמוד לדעת שהוא לא התייחס לר' יוחנן לוריא רק לאחיו ר' יחיאל, ושר' יחיאל הזה הלך לבריסק ונפטר שם¹⁰). מיוצאי חלציו של ר' יחיאל היה בזמן מהרש"ל ר' שלמה רופא בלובלין, והוא היה שני בשני עם מהרש"ל (ע' פרק ג' ערך ר' שלמה רופא מלובלין). לא נודע לי המקום שגרו בו אבותיו של מהרש"ל, ולא מצאתי מקור למה שיספרו קצת כותבים דבר מקומו של אביו ר' יחיאל. רק זאת נדע שמהרש"ל נתגדל בפונא בבית ר' יצחק קלויבער, הוא אבי אמו (שו"ת מהרש"ל סימן ס"ד)¹¹ ועיין להלן הערה ד' ללוח א'.

⁷ ע' ר"ד קויפמאן שם ג', גם מ"ע ל' גינר ח"א 278.

⁸ גם בהמכתב השני מר' שלמה למהרש"ל נכתב הפרט בטעות שניו (המגיד ש"א צד 175), וגם שם נחוץ לתקן כנ"ל. הכותב בס' עירתהלה (קורות עיר בריסק) צד 194 לא התבונן שהפרט משובש וחשב שאין המכתב ערוך למהרש"ל. גם לא התבונן שמן "ואני שלמה . . ." הוא הוספת מהרש"ל על מכתב ש"ב ר' שלמה. — עוד טעות אחרת נפלה בהמכתב השני הנוכרי, כי שם כתוב בחתימת הכותב: שלמה בהרב מו' יחיאל לוריא, וצ"ל שלמה בהרב מו' אהרן לוריא, כמו שהוא חתום בהמכתב האחר, וכן ראוי להיות כמו שנראה תיכף בסימן 3.

⁹ מן "מורינו הרב ר' שלמה ב"ר אהרן" הנוכרי במימורבוך של קהל ווירמייזא (קבץ על יד ח"ג צד ו'), בלתי מוכח שר"ש היה רב בוורמייזא. ובודאי רשם ר' משה בנו את שמו בהמימורבוך.

¹⁰ כן כתב גם ר"א פרמולי במחברתו העורכים ובני יזנה צד כ"ט: וכימיהם בא מארץ עלזאם לארץ פולוניא עוד רב גדול ר' יחיאל לוריא שמו, אחיו של ר' יוחנן לוריא ומת בבריסק דליטואני. ואחריו היה ר' אברהם לוריא בנו, אבי אביו של מהרש"ל . . .

¹¹ מהרש"ל יספר שם שכתבי ר' יצחק נשרפו בשעת השרפה שנפלה בעיר מנורו. בודאי כונתו לשרפת פונא בשנת 1535, כמו שהעיר גריטץ (IX, 436) אך מה שכתב שם גריטץ שר' יצחק קלויבער היה מוורמייזא, לזה לא אדע שום מקור. כן לא אדע המקור של האראדעצקי שכתב בספרו כרם שלמה דף א' שר' יחיאל אבי מהרש"ל היה מוורמייזא.

3, את שמות יוצאי חלציו של ר' יוחנן מסר לנו ר' אהרן בר' משה לוריא בכתב היחוס שלו הנדפס בהקדמת המוציא לאור את שו"ת מהרש"ל דפוס פיורדא, ובדפוס לעמבערג אחר סימן כ"ט בהערה. וז"ל המוציא לאור: אמר המדפיס... והנה אנה ר' לודי תשובות הלון (ר"ל תשובות מהרש"ל). ובסופו נכתב יחוס של הנאון דמחבר ז"ל, ולא אמנע מהעלותם כדי שיהיו לעיני כל נגלות, וזה לשונו אות באות מגוף הכתב עד כלות:

"הנה כאשר הייתי בקיץ שמי' בארץ מולדתי בק"ק ווירמייזא לדרוש בשלום א"א יצ"ו וגם כדי למלאות ולקיים נדר אשר נדרתי בעת חליתי להשתטח על קבר אמי הזרתי ז"ל ההגונה מרת יוטלן בת הפרנס והמנהיג כהר"ר אליעזר איש אופנהיים הנקברת בק"ק הנ"ל, בעת הזאת בא אל א"א יצ"ו כתב קטן מארץ לועז מאלוף אחד שהוא ג"כ מגזע ישרה ומיחוס לוריא, בן כתב להודיע לו ע"י כתב השתלשלות יחוס לוריא עד רש"י ז"ל, כי בן שמע ממנידי אמת שספר היחוס יהא נגנו תחת יד א"א יצ"ו, ועל זה השיב לו ג"כ א"א יצ"ו בכתב כאשר ארשום, וז"ל: כך כתב א"א מורי זקני מהור"ר יוחנן ז"ל בספרו, וז"ל: אני יוחנן בן כבוד התורה מוהר"ר אהרן... (הכל כנ"ל). כך קבלתי מאבותי בכתב ובע"פ, עכ"ל א"מ זקני מהור"ר יוחנן לוריא הנ"ל, וכן מסר א"א זקני פרנס ודיין כל מדינות עלזאם כהר"ר אהרן בן האלוף הנ"ל קודם מיתתו לבנו א"א האלוף מהור"ר שלמה לוריא, וכך אמר לי א"א ז"ל מהור"ר שלמה קודם מיתתו, כולם ינוחו על משכבותם בצרור החיים, ואני שמעתי עוד מפי זקן אחד פה ק"ק ווירמייזא היה נקרא בשמו משה אנוש, והוא היה מאוכלי שלחנו של א"א מורי זקני מהור"ר יוחנן לוריא ז"ל מפני שהיה דודו, ושמע אותו זקן מפיו איך שנאבד ממנו ספר יחוסו במלחמה שקורין שווייצער קריעג¹²), והיה כתוב ורשום בו יחוסו עד ר' יוחנן הסנדלר¹³

¹² הוא מלחמת מאקסימיליאן נגד השווייץ בשנת 1499.

¹³ גם לבעל סדר הדורות היה כתב יחוס כזה וע"כ פתב בערך ר' יוחנן הסנדלר שמשפחת לוריא מתחתת עד רש"י ור' יוחנן הסנדלר, וע' להלן פרק די היחוס של משפחת לוריא עד ר' יוחנן הסנדלר ע"י קונטרס מגילת יוחסין.

התנא הנזכר במשנה. והיה א"א זקני מצער על אותו ספר כל ימיו יותר על (צ"ל מעל) ממנו שנזול ממנו במלחמה זו, והיה קורא עליו הבל על דאברין ולא משתכחין. כך שמעתי פה אל פה מאותו זקן הנ"ל פה ק"ק ווירמייזא. עד כאן לשון א"א יצ"ו. בכתב שהשיב להאלוף הנ"ל מארץ לועז. כדי לקיים דברי ולחוק חברתי כתב הלועז בדף הלז¹⁴). ובאותו פעם העתקתי ג"כ וכתבתי על ספר הלז. הוא ג"כ מיחוס הנ"ל והיה שני בשני עמו. נאום הנ"ב (צ"ל הנבזה, בדפוס לעמבערג כתוב: הצעיר) השפל אהרן בן מהור"ר משה יצ"ו בן האלוף בתורה מהור"ר שלמה בן הפרנס והדיין מהור"ר שלמה (צ"ל אהרן)¹⁵ בן כבוד התורה מהור"ר יוחנן בן מהור"ר אהרן בן מהור"ר נתנאל בן מהור"ר יחיאל בן מהור"ר שמשון מערפורט וכל הנ"ל.

הכותב הוא נכד ר' שלמה ששלח את כתב היחוס למהרש"ל היינו ר' אהרן ב"ר משה ב"ר שלמה לוריא¹⁶). לא אדע איך היה השואל שני בשני עם ר' אהרן. אך על כל פנים איננו מהרש"ל (כמו שחשב ר"ד קויפמאנץ). כי זה לא יתכן מכמה טעמים. מהרש"ל לא היה אחי ר' משה ושני בשני עם ר' אהרן. חוץ מזה השאלה שערך הלועז לר' משה לוריא הגיעה לוויירמייזא בשנת שמ"ג וידוע שמהרש"ל נפטר בשנת של"ד, ועל כן אין השואל מהרש"ל בשום ענין. מן הלשון "מארץ לועז" מוכח שהשואל גר בארץ צרפת או איטליא¹⁷).

¹⁴ את כתב השואל לא הדפיס המוציא לאור את תשובות מהרש"ל בדפוס פוירדא.

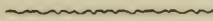
¹⁵ בן הגיה הרד"ק בספרו הנזכר צד ט' וכן עקר. והוא ר' אהרן בן רבי והנן הנזכר לעיל.

¹⁶ לפי דעת רד"ק (שם צד ח') הוא ר' אהרן לוריא שגר בפראנקפורט דמיין ומת שם 1614, עיין אור החיים לרה"מ נ"י 291. — ר"ד אופנהיים בהמאנאצין של ברלינר היא צד ס"ב טעה וחשב שהכותב הוא מהרש"ל. והוציא מזה תולדות משובשות.

¹⁷ דבר הפנוי לועז ע"י שו"ת מהר"י ווייל סימן ט"ז. המוכיר הי"ב צד פ"ז, ומפר עיר הצדק בסוף צד כ"ט.

ר' אליעזר אופנהיים חותן ר' משה לוריא מת בוורמייזא בשנת 1581 (רד"ק שם 8).

ר' משה אנוש הנזכר בתשובת ר' משה לוריא היה בן אחיו או בן אחותו של ר' יוחנן לוריא ותקע אהלו בוורמייזא. הוא נזכר בפנקס ההקדש לקהל ווירמייזא בשנות 1565 גם 1566 (רד"ק 8).

על יסוד האמור עד כה אסדרר בזה לוח הדורות מר' שלמה שפירא עד מהרש"ל ור' אהרן ב"ר משה.

לוח א.

	ר' שלמה שפירא	1
	בתו מרים אשת ר' שמשון מערפֿורט	2
	בנו ר' יחיאל I	3
	בנו ר' נתנאל	4
	בנו ר' אהרן לוריא I	5
	<hr/>	
	בנו ר' יוחנן (2)	6
	ובנו ר' יחיאל II (הלך לבריסק סימן 2)	
	בנו ר' אברהם	7
	בנו ר' אהרן II (סימן 3)	
	בנו ר' שלמה I (הכותב למהרש"ל סימן 2)	8
	בנו ר' יחיאל III	
	בנו ר' משה (3)	9
	בנו ר' שלמה (מהרש"ל)	
	בנו ר' אהרן III (בעל כתב היהום בשו"ת מהרש"ל. לעיל סימן 3).	10

הערות ללוח א.

⁽¹⁾ לר' אהרן ובנו ר' יוחנן ערוכה התשובה סימן י"ט בשו"ת ר"מ מינץ. כפי הנודע לי הוא הראשון שנקרא בשם לוריא, עיין שו"ת ר"מ מינץ סימן ט"ז ושו"ת ר"י ברונא סוף ר"ח. בס' משיבת נפש לר' יוחנן לוריא קובץ אוכספורד 258 כתוב: גם זה מצאתי בשם מהר"א לוריא. כפי הנזכר גרו ר' אהרן ור' יוחנן בנו בעלזאם, וע"כ שלחו לר' אהרן שאלות מצרפת (שו"ת ר"י ברונא שם). רבי יוחנן כתב בספרו משיבת נפש הנזכר: מעשה שאירע לנו בשנת רמ"ד ביום הכפורים במדינת עלזאם בעיר נידר ענדים (?) . . . אמת שמן הספר ההוא נראה ג"כ שבשנת 1511 היה ר' יוחנן בוורמייזא, הנה אפשר שהיה בוורמייזא בדרך ארעי, או שהעתיק מושבו לשם בסוף ימיו, אבל עקר מושבו היה בעלזאם. מתשובת ר"מ מינץ סימן י"ט וסימן ס"ג נראה ברור שר' אהרן לא נר בוורמייזא. בן ראינו לעיל סימן ³ שגם ר' אהרן בן ר' יוחנן היה דיין ופרנס במדינת עלזאם. גם ר' יוזלמן מרוסהיים וכל משפחתו היו בני עלזאם. גם ר' שלמה ב"ר אהרן לא נר בוורמייזא, ורק בנו ר' משה נשא אשה משם והתישב שם (סימן ²). וברור איפוא שר' יוחנן וכל משפחתו מוצאם מעלזאם. דבר ר' אליעזר ב"ר משה וואליך מגזע לוריא בוורמייזא, ע' ערכו בפרק ג'.

⁽²⁾ ר' יוחנן דבר חוץ מס' משיבת נפש הנזכר ס' ההדרכה במוסר ונדפס, ע' רמשיש בהקאטולוג הגדול בערכו.

⁽³⁾ ע' לעיל סימן ³, וע' אודותיו ר"ד קויפמאן בכפרו על רח"י בכרך צר ו' גם R. d. E. j. XXII, ⁹⁵, ר' יצחק אשכנזי ממיץ בעל המחלוקת של מהר"מ מלובלין היה תלמיד ר' משה לוריא בוורמייזא והיו לו שם מכירים ורעים. וע"כ כתב מהר"מ מלובלין תשובה ננדו לרבני וורמייזא, ע' עיר הצדק בסוף צד ³⁵, קובץ אוכספורד 1794 כולל סדר החליצה על פי ר' משה מינץ, ר' יעקב (בודאי ר' יעקב ב"ר חיים בוורמייזא) ור' משה לוריא.

⁽⁴⁾ לפי עדות ר' יוסף כהן צדק (שם ושארית ⁶⁴, דור ישרים ²³) היה ר' יחיאל הזה שני בשני עם אמו של הרמ"א, והיה רב בסלוצק. — ר' יחיאל היה חתן ר' יצחק קלויבער בפוזנא, ובבית ר' יצחק נתגדל מהרש"ל (שו"ת מהרש"ל סימן י"ב וסימן ס"ד ומטה משה סימן נ"ח), ע' רשוח"ה בס' כרם שלמה לרש"א האר"אדעצקי דף ל"ה, ור"י כהן צדק הגרן ח"א ²². — כרמולי כתב בס' העורבים ובני יונה שר' יצחק קלויבער היה תלמיד ר' יעקב פולק, לא אדע את המקור לזה.

⁽⁵⁾ ע' תולדות מהרש"ל ביאהרבוך מפאשעלעם לשנת תרכ"ג, ס' שם ושארית לר"י כהן צדק צד כ"א וס' כרם שלמה הנזכר, ויש להוסיף הפרטים הבאים. לפי עדות ר' יעקב קצינגען היה רבו מהרש"ל רב גם בפריסק דליטא, כמו שהעיר ע"ז ר"נ ראבינאוויץ בס' עיר תהלה צד ¹⁹⁸. כבר העירותי לעיל בסימן ² שבלתי נזכר בשום מקום איה נולד מהרש"ל. יכול להיות שנולד בכריסק, יש קצת ראיה שמהרש"ל היה בליטא, כי בשו"ת שלו סימן ד' השאלה משנת ש"ז או שט"ז (עיי"ש) היא מוילנא, ומהרש"ל כתב בתשובתו שהוא מכיר את הכעל דין פנים אל פנים, ועיי"ש עוד סימן ל"ה וסימן ל"ו. וראה עוד מה שכתב הבי"ח בתשובותיו החדשות סוף סימן ט"ז ובכריסק דליטא נהגין כמהרש"ל ז"ל. כשנצרך לזה שהרמ"א בשו"ת שלו סימן קל"ב אות י' יכנה את מהרש"ל

בשם ר' שלמה מליטא, או נוכל לחרוץ משפט שמהרש"ל נולד בבדיסק, בעיר שגרו בו אבותיו, ושהיה שם רב בימי נעוריו (ע' כרם שלמה צד ב). — בספר מגילת יוחסין (ר' ווארשא צד י"ח) כתב שמהר"ל מפראג למד אצל מהרש"ל בפרמישלא, ופרענקעל כתב בליטביל 1848 צד 568 שמהרש"ל היה רב בוויירמיווא, ואין לכל זה שום יסוד. — על ספרי מהרש"ל שחשב בעל כרם שלמה יש להוסיף הרבה, ע' פירשט ורמשיש בערך מהרש"ל וצמח דוד לשנת של"ד, עיר הצדק 42, ס' שם ושארית הערה 41, צנין צנא"ל 275, ואיצר הכפרים ערך מנורת זהב טהור. סדור מהרש"ל נזכר בסדור ר' שבת שכתב לעצמו ע' האסיף תרמ"ט צד 127 גם Letterbode XI, 4. הגהות מהרש"ל על המחזור נזכרות בסוף מחזור דרמשטט, ע' ליטורבודע שם 165. פירוש מהרש"ל על הרא"ש שבת עירובין וגיטין נדפס בש"ס ויילנא על פי כ"י שהיה ת"י רשומות, ע' אחרית דבר צד 7.

בס' שלומי אמוני ישראל לרמאב"ן צד 102 נכתב יחוס מהרש"ל בטעויות הרבה. דבר אחי מהרש"ל ע' פרק ג' ערך ר' ישראל ור' מרדכי ב"ר יחואל. דבר אחותו של מהרש"ל אשת ר' יצחק יוסינוס מפוזנא עיי' בפרק ג', ודבר בנו ובנותיו של מהרש"ל ע' ראש הפרק הבא.

פרק ב.

מן מהרש"ל עד ה"ר דוד לוריא מבוחאוו וימינו האלה.

כתב היחוס ששלח ר' שלמה ב"ר אהרן למהרש"ל הגיע ליד בניו ונכדיו עם ההוספה שמהרש"ל הוסיף עליו, והם העתיקו את כתב היחוס והוסיפו עליו בכל דור ודור את שמותיהם. העתק אחד מן כתב היחוס עם כל החתימות עד קרוב לימינו הדפוס הרמ"א בעלינסאן (מאב"ן) בהמגיד שנה א' צד 178¹) בהמשך למכתב ר' שלמה ב"ר אהרן המובא בפרק א'. והנני לערוך פה את כל החתימות בסדר נכון, ואשתדל להסר השבושים שנפלו בהן.

למהרש"ל היו שני בנים: ר' זאב וואָלף ור' יחיאל². גם ארבע בנות היו לו: 1. מרת שרה אשת הגאון המקובל מו"ה יהודה ליב אבד"ק אפאלי, נפטרה בק"ק בעלז'ין ט"ו אלול שמ"ט; 2. מרת וואלענטינא אשת הגאון מו"ה אפרים פישל אבד"ק בריסק; 3. מרת מרים אשת האלוף החסיד מוהר"ר אליעזר מקראקא אחי הרמ"א, נפטרה בקראקא יום א' ח' תמוז שע"ה; 4. שמה לא נודע, היתה אשת הגאון מו"ה שמעון וואָלף אויערבאך אבד"ק טורבן, לובלמא, פרעמיסלא, וויען, פוזין ופראג³.

החתימות של ההעתק שלפנינו הן מנכדי מהרש"ל שיצאו

¹ הדפיסו גם בספרו תפארת למשה אודיסא תרל"ג, ע' פרק א' הערה 6.

² מת בשנת ש"ס בלובלין ע' בפרק ג' בערכו.

³ בן כתב הר"י לוינשטיין בס' כרם שלמה לרש"א האַראָדעצקי צד ל"ב. חוץ מזה נזכר בס' שלומי אמוני ישראל לבעלינסאן ח"ב צד 57 ר' זאב וואָלף ר"מ בלובלין חתן מהרש"ל, וע' ס' שם ושארית לר"י כהן צדק 66. ר' שבתי מפרמישלא כתב בסדורו: גם את זה עשה האלהים, והמציא לידי את הסדור שכתב לעצמו הגאון מהרש"ל, וכבר היה אותו הסדור בירושלים תוב"כ ביד הגאון מהר"ר וויטל זצ"ל, כי הוא היה חתנו של מהרש"ל ז"ל, ועתה הובא אותו הסדור ליד... (האסיף תרמ"ט 127 על פי המ"ע לימירבורע הניל). אין ספק שכונת ר' שבתי לר' חיים וויטל, ובדאי יש כאן איזו טעות.

מר' זאב וואָלף ושיצאו ממרים אשת ר' אליעזר איסרליש (ע' עיר
הצדק לרח"מ צונץ צד 5 ושם בסוף הספר הערה 16).

1. תיבה אחר התימת מהרש"ל (פרק א' סימן 2) כתוב:
העתקתי מגוף הכתב של א"מ אדוני המאיר עיני ישראל בתורתו
נאום זאב וואָלף בהגאון מו' שלמה לוריא.

2. העתקתי מכ"י דודי החסיד מו' זאב וואָלף פה ק' לובלין מ"ז
אדר ב' לישועה לפ"ק (1661) הצעיר משה [בן ר'] אליעזר איסרל אירש
(היינו איסרליש, ע' להלן סימן 13) מקראקא בן בתו של מהרש"ל ז"ל.
(נאו' אבי בן לא"א מו' יעקב לוריא. בודאי צ"ל אשר בלא"א
מו' יעקב כמו' יחיאל לוריא, והחתימה הזאת נכפלה פה בטעות
ומקומה הראוי לה הוא רק להלן סימן 12).

3. העתקתי מגוף הכתב של א"מ פה ק' סטנאב יום ג' כ"ח
אלול ישיבט תבל (1672) בצדק לפ"ק נאו' יקותיאל זלמן בהרב
מ' משה ר' לאורש לוריא מקראקא (במקום איסרלש שבסימן 2
כתוב פה לוריא, ע' סימן 2 גם סימן 13).

4. הק' יחיאל בהרב מ' אברהם לוריא בהרב מ' זאב (סימן 1)
לוריא בהגאון הרב ר' שלמה לוריא שהיה אב"ד ור"מ בק' לובלין
ושם מנוחתו כבוד.

5. העתקתי מגוף הכתב של א"מ יחיאל לוריא ז"ל הנ"ל
(סימן 4) הק' זאב וואָלף בהרב מ' יחיאל לוריא בהרב מ' אברהם
לוריא בהרב מ' זאב וואָלף בהגאון מהרש"ל ז"ל.

6. נאום הק' ברוך בענדיט במהור"ז וואָלף במ' יחיאל במ'
אברהם במהור"ז וואָלף, בהגאון מהרש"ל ז"ל (בהמניד הפרידו
בטעות בין מלת מהור"ז ומלת וואָלף, כאלו היה וואָלף איש אחר).
7. נאום הק' פנחס זעליג כמו' ב' (היינו ברוך) בענדיט לוריא
הנ"ל (סימן 6).

8. ראה אלו יצאו להתיחס ולא יצא להתיחס על משפחותם
לבית אבותם, וכדי שלא נעדרת רשמנו זאת למוכרת הק' יצחק
אייזיק במ' ברוך בענדיט במהור"ר זאב וואָלף במ' יחיאל במ'
אברהם במ' זאב וואָלף בהגאון מהרש"ל.

9. נאום הק' אברהם במ' ברוך לוריא הנ"ל (היינו ר' ברוך בענדיט שבסימן 6).
10. ונאום הק' אהרן במ' ברוך בענדיט הנ"ל (סימן 6) יום ד' לסדר והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיו לו תמ"ז (1687) לפ"ק.
11. נאום הק' זאב וואַלף במ' ברוך בענדיט לוריא הנ"ל (סימן 6. מס' 7 עד הנה התומים חמשת בני ר' ברוך בענדיט).
12. הק' אשר במ' יעקב במ' יחיאל (סימן 4).
13. העתקתי מכ"י דודי החסיד מו' יוסף יקותיאל זלמן לוריא (סימן 3) יום ה' י"ד אלול אמת (1681) מארץ תצמח לפ"ק, נאום אברהם שלמה במ' משה מינקעס הכ"מ בן בתו של החסיד מ' משה לאזרם (צ"ל לאזרם, סימן 2) נקרא ר' משה ר' לאזרם (צ"ל לאזרם) ר' איסרל אירם מקראקא.
14. העתקתי כ"י ש"ב הגאון הרב ר' שלמה לוריא אב"ד ור"מ דק"ק סלוצק הק' אברהם במ' זאב וואַלף (סימן 5) במ' יחיאל במ' אברהם במ' זאב וואַלף בהגאון מהרש"ל (ש"ב ר' שלמה הוא בודאי בן ר' יעקב ב"ר יחיאל שבסימן 12).
15. כל הנ"ל העתקתיאות באות מכ"י אדוני א"ז לבית אביו (צ"ל לבית אבי) ה"ה מ' אהרן (סימן 10) לוריא במ' ברוך בענדיט לוריא הנ"ל היום יום ד' ו'תמוזתקב"א (1761) לפ"ק, ולראיה באתנ"ל החתום נאום יעקב במ' משה לוריא בהרב מ' אהרן במ' ברוך בענדיט לוריא במ' זאב וואַלף במ' יחיאל במ' אברהם במ' זאב בהגאון מהרש"ל אבד"ק לובלין אשר חבר ספר יש"ש על ש"ס וס' הכמת שלמה ועוד ספרים רבים ושלמים עד אין קץ בהגאון מ' יחיאל לוריא אחיו של הקצין מו' יוחנן לוריא בהגאון מו' אהרן לוריא בהרב ר' נתנאל בהרב ר' יחיאל בהרב ר' שמשון לוריא (מלת לוריא הוסיף המעתיק מדעתו, ע' פרק א' סימן 1) מערפֿורט וה"ה מ' יחיאל ואחיו ר' יוחנן הנ"ל בני הרבנית של מרים הנ"ל בת ר' שלמה שפיאד ואבותיו של מו' שלמה הנ"ל לא פסקה תורה מהם עד רש"י ז"ל, לפרט ויאמר יעקב מאש"ר ראם מחנה אלקים לפ"ק פה ק' מאהליב במדינת רוסיא יצ"ו.

16. העתקתי מכ"י דודי זקני הרב ר' יעקב לוריא ז"ל הנ"ל (סימן 15) היום יום י"ד מרחשון תקע"ה לפ"ק נאום צבי ב"מ יהודה ידל ב"מ דוד ב"מ משה בהרב מ' אהרן (סימן 10) ב"מ ברוך בענדיט ב"מ ז' וואָלף ב"מ יחיאל ב"מ אברהם ב"מ זאב וואָלף בהגאון מהרש"ל לפ"ק (מהרש"ל עולה תקע"ה) מעיר בוחאב ישן במדינת רוסיא.

17. העתקתי כל זאת אות באות מכ"י הרב הגדול מ' צבי לוריא הנ"ל (סימן 16) (אח הגאון הגדול מו' דוד לוריא בעהמ"ח פי' על פרקי דר"א וכו') אחי הרב הגביר מו' אהרן לוריא במינסק) נאום הכותב משה אליעזר במו' נחמן בעלינסאן איש דובראוונא בפלך מאָהליב על נהר דניעפר במדינת רוסיא. התן מ' יהודא ידל רייכשטיין ב"מ משה התן הגביר מ' יונה ליפשעת (1) לוריא במאָהליב בהרב מ' משה (סימן 15) בהרב מ' אהרן בהרב מ' ברוך ב' (היינו בענדיט) בהרב מ' זאב בהרב מ' יחיאל ב"מ אברהם ב"מ ר' וואָלף בן הגאון מהרש"ל (תר"ז). —

את שמות האנשים הנזכרים ב"ז הרשימות האלה אסדר בלוח ב'. בהלוח הג' יבואו שמות נכדי מהרש"ל האחרים עד ימינו האלה.

לוח ב.

מ ה ר ש " ל

1

בתו מרים אשת ר' אליעזר (אחי הרמ"א) *

בנו ר' זאב וואלף I (סימן 11)

2

ר' משה (1661) *

ר' אברהם I (סימן 4)

3

ר' יוסף יקוואל ולמן (1072) בסמנא. בתו אשת ר' משה מינקס

ר' יחיאל (סימן 4)

4

ר' אברהם שלמה (1681) (13)

ר' זאב וואלף II (5)

5

ר' אשר (12) ר' שלמה? (14) ר' ברוך בענדיט (6) ר' אברהם II (14)

6

ר' פנחס זליג (7) ר' יצחק אייזיק (8) ר' אברהם III (9) ר' אהרן I (10) ר' זאב וואלף III (11) 1687

7

ר' משה (15)

8

ר' יעקב במאָהליב (15) * ר' דוד (16) ר' יונה ליפשיץ (17)

9

ר' יהוד' יודל (16) *

10

ר' צבי (1815) ר' דוד לוריא בכוחאזוי. ר' אהרן בנימין (16) *

11

י חתום בהקדמה לס' חכמת שלמה הנצח ראשונה (ר"י לעווינשטיין בבכ"ס שלמה צד ל"ב). * חתום על התקנות שפעשו
בשקלאו בשנת תקמ"ז נגד החסידים בלשון: ונאום יעקב כהרב ר' משה לוריא ממאהליב (כתוב בשאל מ"י אפרים דייןארד צד 28).
* ע' אודותם הקדמת ר' שמואל לוריא לקדמות ס' חוזה מ"י דוד לוריא הפום והאישא 187, וס' דעת קדושים צד 170 וצד 173, ולדלן מבית
יה"ר"א ע"אמאזוי. * מת בשנת שפ"ו (ע"ר הנדק הערה 16). * הוא הוציא לאור את ס' ים של שלמה לחולין (אש"י שם 200) וק"ו
רמ"א (ע"ר הנדק הערה 16).

פה המקום לכאר התיחסות ר' יחיאל בעל סדר הדורות
למהרש"ל, והקירבות שבין משפחת לוריא שבפינסק ומינסק
למשפחת הגאון ר' דוד לוריא מכוהאוו.

בעל סדר הדורות, הוא ר' יחיאל ב"ר שלמה ב"ר כתריאל
ב"ר אליעזר ליפמן היילפרן חתן מהר"מ מלובלין⁴⁷, היה נכד
מהרש"ל מצד אמו. ור' יחיאל בעל סדר הדורות ח"ב ערך ר' יוחנן
הסנדלר: "אני הכותב יחיאל בידי מגילת יוחסין כתובה (צ"ל בתוב
בה) דאבי אמי מזרע דר' הסנדלר, וסדר שלשלת יוחסין ממנו רש"י
מאוד הגולה והגאון מהרש"ל ואבי זקני הנ"ל. מגילת יוחסין הזאת
היא בודאי קונטרס מגילת יוחסין אשר אביא להלן בפרק ד', ושם
אוכיח שהמגילה הזאת היא באמת בידי ר' יחיאל בעל סה"ד. והנה
בהקונטרס הזה נאמר: דרב מו"ה אברהם הוליד מו"ה וואלף
ושבע בנות. אחת רבקה, אמו של הגאון מגן אברהם, מ' מרת
ראסי' אמו של זקני אבי אמי הרב הגדול . . . (השם חסר, ובודאי
צ"ל אברהם). כפי הנראה המאמר הזה נתוסף בהקונטרס מאת
ר' יחיאל בעל סה"ד, ומכוונים דבריו שכתב בסה"ד שהבאתי לעיל
לדבריו שכתב בהקונטרס מגילת יוחסין. בסדר הדורות ח"ב
בערך לולאות השיר מביא ר' יחיאל דבר אחד מהקונטרס הנזכר
ומוסיף: "סדר יחוס שלנו שיצאנו מהתנא ר' יוחנן הסנדלר וממנו
יצא רבינו הקדוש רש"י ר' שלמה יצחקי, וממנו יצא הג"מ יחיאל
אביו של הגאון מהרש"ל ואבי אבי (צ"ל אמי) זקני מ' אברהם, ובנו
של מ' אברהם הנ"ל היה המשולם (צ"ל המושלם) מ' זאב לוריא."
תקתי גם פה "ואבי אמי" כמו שכתוב בסה"ד ח"ב בערך ר' יוחנן
הסנדלר ובקונטרס מגילת יוחסין. כי בלתי אפשר כלל לומר
שר' יחיאל התיחס למהרש"ל מצד אביו ולתקן בשאר המקומות
"ואבי אבי" מכמה טעמים. אלמלי היה כן, כי אז היה לו לר'
יחיאל לומר: "דאבי מזרע דר' יוחנן הסנדלר ולא דאבי אבי."
ועוד הלא ר' יחיאל ואבותיו יתיחסו לבית היילפרן ולא לבית

⁴⁷ ע' מה שכתב ר' לוינשטיין בהגהן ח"א צד 47.

לוריא. אין כל ספק איפוא שר' יחיאל בעל סה"ד התייחס למהרש"ל מצד אמו שהיתה בת ר' אברהם (לוריא) ⁽⁵⁾, והיה הדור השמיני למהרש"ל. יכול להיות שר' זאב לוריא ב"ר אברהם הנזכר בסה"ד ערך לולאות השיר הוא ר' זאב וואַלף ב"ר אברהם ר"י החתום ביחד עם בעל סה"ד בפנקס דק"ק הלוסק בשנת תע"א (ע' תולדות רבי יחיאל מרי"ג משכיל לאיתן בסה"ד דפוס ווארשא (1882 ח"א צד 3), ולפי זה היה ר' זאב וואַלף הזה דודו של ר' יחיאל בעל סה"ד (אחי אמו). ר' זאב וואַלף היה גדול בשנים ממהרש"ל, אך נופל ממנו בתורה. וע"כ היה ר' יחיאל רב העיר וחתם את עצמו קודם ר' זאב וואַלף שהיה כפי הנראה דיון בבית דינו של ר' יחיאל. — לא ידעתי את הקורבות שבין משפחת לוריא שבפינסק ומינסק למשפחת הגאון ר' דוד לוריא, ואיך היא מתייחסת למהרש"ל. בהיותי בקיץ תר"ס בנוהיים ביחד עם הגביר הישיש הנכבד הר"ר משה לוריא מפינסק שאלתי אותו בזה, אך גם הוא לא ידע היטב הסתעפות המשפחות הנזכרות, ופנה אל שאר בשרו איש תכונות ובקי ביחוס משפחתו הר' אליה עליאסוואהן בווארשא והציע לפניו את שאלתי. וזאת היא תשובתו בנוגע לעניינינו:

על שאלתו אחיש להשיבו. דו"ר ר' אידל לוריא ז"ל דר עם אשתו (בת הגאון ר' ישראל ראפאפאָרט ז"ל אבד"ק בוואו ישן)

⁽⁶⁾ ולא כדעת ראל"ר (מובא מרי"ג משכיל לאיתן בסה"ד ח"א צד 2 הערה ד') שר' יחיאל היה נכד מהרש"ל מצד אביו. הוא בא אל הטעות הזאת ע"י הלשון המנוגם של נכד בעל סה"ד שהוציא לאור את הס' ים של שלמה למהרש"ל על קידושין, כי הוא כתב שם בהקדמתו: אריהודא ליב הרב (צ"ל בהרב) המאדיג בוהריר אייזיק היילפרן וצ"ל היה נכד הרב הגאון המפורסם מהר"ר יחיאל שהיה אב"ד ור"מ בק"ק מינסק בהרב הגאון המפורסם מוהר"ר שלמה אב"ד ור"מ דק"ק לעבורטוב ושקלאוו בהרב הגאון החסיד המפורסם מהר"ר כתר"אל נכד הגאון בעל המחבר (היינו מהרש"ל). ומכאן למד ראל"ר שר' כתר"אל היה נכדו של מהרש"ל, ובאמת אין כן טונת הכותב, כי מלת "נכד" מוסבת אל ר' יחיאל בעל סה"ד שהיה נכד מהרש"ל (מצד אמו), ולא אל ר' כתר"אל. דומה לזה כתב רבי אריהודא הג"ל בהקדמתו לס' סדר הדורות שהוציא לאור בקארלס-רוהע: "ר' יחיאל בן ר' שלמה בן הרב הגאון החסיד המפורסם מוהר"ר שלמה לוריא". וכן התייחס ר' יחיאל ער ר' כתר"אל ומהרש"ל גם בהקדמה לס' ערכי הכנויים שלו. וגם שם מוסבת מלת "נכד" אל ר' יחיאל ולא אל ר' כתר"אל היילפרן.

כל ימיהם בעיר בוחאו וישן על נהר דניעפר פלך ממָהליב (ולא בשקלאו). ה"ר אידל לוריא היה גביר אדיר "הכם מחכמי המדינה" (בן היה קורא עליו אדמו"ר דוב בער בן האדמו"ר זלמן מלאָדנ, וכתב תמיד לאנשי שלומו שישמעו בכל הענינים לעצתו). ונדע במדותיו המצוינות, וביחוד בהכנסת אורחים, רחום רבנן כנפשו. בן צ"א יצא ונפטר מן העולם בכבוד והדר, ודעתו מיושבת עליו עד רגע האחרונה. השאר אחריו שלשה ארזים ארזי הלבנון בישראל; בנו הבכור צדיק חסיד ועניו, "עולה תמימה" (בן כנוהו אנשי דורו) מו"ה צבי הירש ז"ל, מת בכוחאו וישן בחיי אביו בן שבעים שנה; השני הוא הרב הגביר מפורסם בכל רחבי תבל מוהר"י אהרן לוריא במינסק; והשלישי הכי נכבד הרב הגאון המובהק "אור ישורון" (בן כנוהו תמיד החכם ר' יצחק בער לעוויני-זאָהן) ר' דוד לוריא בכוחאו, בעה"מ פירוש על פרקי דר"א והגהות מד"ר. כד הוינא טליא נסעתי עם אמי נ"ע לבוחאו וישן, והתארחנו בבית דוד ר' אידל ז"ל. לקחני ושעשני על ברכיו, נתן לי אגוזים ואמר: זכור תזכור בני כי הנך נין ונכד של ר' אברהם יקותיאל זלמן ראב"ד מבראָדי (מצד אם אבי האשה המפורסמת ביילה דיא קליינע בוויילנא), וזכור אל תשכח דודך וקנך ר' אידל".

הוא היה בן א"ז ר' דוד לוריא במָהליב. מכניו של ר' דוד לוריא ידועים לי: בנו הבכור ר"י (צ"ל ר"א, ע' פרק ג' ערך רבי שמואל ב"ר אליעזר אהרן). אהרן לוריא במָהליב ז"ל; השני לו ר' אידל לוריא ז"ל הנ"ל דר בכוחאו וישן; והשלישי ר' ליבלי דוד במָהליב. הר"י אהרן לוריא מת בחצי ימיו בן ל"ה שנה. בניו: א"ז ר"י איסר לוריא במָהליב, ר' יצחק לוריא, ר' הירש, דרו בשקלאב, ור' זאב, ור' יוסף מכונה יאָני, דרו במָהליב. לר' אידל ז"ל היה "אילן", ועל פיו היה דור שביעי להגאון מהרש"ל⁽⁶⁾.

⁽⁶⁾ בן כתב גם ר' שמואל לוריא בהקדמתו לס' קדמות ס' הזוהר מר' דוד לוריא דפום ווארשא 1977 שממהרש"ל ער ר' אידל עברו ז' דורות. ואין בן הדבר כי אם לא נחשוב את מהרש"ל אז עברו תשעה דורות, ואם לא נחשוב גם את ר' אידל עברו ביניהם שמונה דורות; ועל כל פנים עברו יותר משבעה דורות.

לא"ז ר"י איסר לוריא היו ארבעה בנים: הבכור ר"י ועליג, ר"י אהרן (אביו של ידידי), ר' גרשון, והצעיר ר' בנימין ז"ל; ושלוש בנות: פייגל, רבקה ואסתר. ינעם לי לשמוע כי ר"א עפשטיין מצא חפץ ברשימתי זאת... .

עד כאן מניעה רשימת הר"א עליאסזאָהן. היא מתאימה בכל פרטיה עם הרשימות 16 גם 17 שהבאתי לעיל. ועתה אסדר בלוח את יתר בני לוריא שהתייחסו למהרש"ל. ואתחיל מן ר' יחיאל שהיה הדור הרביעי למהרש"ל, כי מגועו ומגוע נכדיו יצאו האנשים המסודרים בהלוח הג' הנוסף ללוח ב'.

לוח ג' (הוספה והמשך ללוח ב').

	ר' יחיאל	4
	ר' זאב וואָלף	5
	ר' ברוך בענדיט	6
	ר' אהרן	7
	ר' משה	8
	ר' דוד (כמאָהליב)	9
	יהודה אידל, ר"א אהרן, ר' ליבלי	10
	ר"י איסר, ר' יצחק, ר' הירש, ר' יוסף, ר' זאב	11
	ר' ישראל אהרן, ר' גרשון, ר' בנימין, ר' ועליג	12
	ר' משה ר' שמואל ר' דוד ר' אלכסנדר סענדר ר' צבי הירש, גיטל ⁽¹⁾	13
	ר' יצחק אייזיק, גיסי ר' שמואל איסר, ר' צבי הירש	14

(1) אשתו הראשונה של ר"י אהרן היתה מיישא בת ר' סענדר אלכסנדראוי משקלאב. ועמה הוליד את ר' אלכסנדר סענדר ר"י צבי הירש ומרת גיטל. אשתו השנית היתה מרת היה מפוסק ועמה הולידו שלשת הבנים האחרים, עי' ילקוט משפחות ממעלינבאן סימן ג' אות י"ח וסימן ז'. ר' אלכסנדר סענדר היה התן ר' אליה ב"ר אייזיק עליאשבערז מאיוניצא.

פרק ג.

בני לוריא שלא נזכרו בהלכות, ושמות כמה אנשים שהתייחסו למשפחת לוריא.

שמות האנשים שאביא בהפרק הזה מפורזים במקומות שונים. אני הבאתי מה שעלתה בידי, ובודאי יש ויש עוד הרבה שמות מבני לוריא שנעלמו ממנו.

ר' אברהם אבלי מקאליש בעל מגן אברהם ב"ר חיים הלוי שנהרג על קדוש השם בשנת תמ"ו (ע' אור החיים להרח"מ בערכו). בסוף קונטרס מגילת יוחסין (להלן בפרק ד') נאמר: "והרב מו"ה אברהם הנ"ל הוליד מו"ה יחואל הרב ז"ל, ומו"ה יחואל (לוח ב' דור 4) הוליד מו"ה וואַלף ושבע בנות מ' רבקה אמו של הגאון מגן אברהם". לפי זה היה בעל מגן אברהם הדודי הששלמהרש"ל. ר' אברהם העלין אשכנזי נכד מהרש"ל, ע' ר' יעקב משה ב"ר אברהם העלין.

ר' אברהם ב"ר ניסן לוריא, חבר ס' נסיונות אברהם על הדקדוק שברש"י ובתלמוד בבלי וכו', נדפס בוויילנא תקפ"א. ר' אהרן ב"ר יהושע משה לוריא, דיין בלכוב בשנת שצ"ו (רש"ב בס' אנשי שם צד 22), גם ר' משה לוריא מווירמייזא (אבי ר' אהרן הכותב את היהוס בשו"ת מהרש"ל). היה שמו ר' יהושע משה, ע' הזכרות נשמות של ק"ק ווירמייזא בקבץ על יד ח"ג 15. ר' אהרן ב"ר משה לוריא מפינסק (לוח ג' דור 13) כתב מאמרים שונים בהכרמל השבועי, ע' שוואב ריפירטואר ח"א צד 252 בערך Luria, יש ממנו מאמרים גם במכתבי עת אחרים.

ר' אהרן ב"ר נתן לוריא, ע' ר' מתתיה אליה, ר' אליה בעל שם לואנץ ב"ר משה ב"ר וואלמן מרוסחיים, ע' להלן מאמרי אודותיו.

ר' אליה לוריא (בווילנא), ע' בנימין ב"ר אליה.

ר' אליעזר אהרן, ע' ר' שמואל ב"ר אליעזר אהרן לוריא.

ר' אליעזר ב"ר משה וואליך לוריא. על הכתב יד שממנו

נדפס פירוש הרשב"ם על התורה חתומים במקומות שונים שמות

האנשים שלהם היה שייך הכתב יד, והם היו ממשפחת וואליך

שבוורמייזא. אחד מהם התם את שמו במקום אחד: "אליעזר בן

לא"א משה וואליך איש לוריא פה ק"ק ווירמייזא". ובמקום אחר

חתם את עצמו: "אליעזר בן לא"א משה וואליך מגוע לוריא" (המזכיר

ח"ו צד 83, מונאטסשריפט 1865 צד 374, וע' רוזין בכפרו על הרשב"ם

26 גם 28). יכול להיות שגם שאר בני וואליך שחתמו את שמותיהם

על הכ"י ההוא ממשפחת לוריא יצאו, ובאו לוורמייזא דרך איטליא.

וע"כ כנו אותם בשם וואליך שהוראתו איטליאני, ע' שו"ת מהר"י

ווייל סימן קמ"ז, וואלף "געשיכטע דער יודען אין וואַרמס" צד 113.

גם אפשר שרק ר' אליעזר ב"ר משה התייחס לגוע לוריא לפי

שאמו היתה מן המשפחה ההיא.

ר' אנוש, ע' ר' משה אנוש.

ר' אפרים אהרן לוריא. חבר ס' סלת למנחה בל' עברי-

דייטש כדרך ס' צאינה וראינה, ונדפס בפ"ד מ' 1789.

ר' בנימין ב"ר אליה לוריא בווילנא מת תקע"ט (קרי

נאמנה לרש"י פ"ן צד 231).

ר' ברוך אליה בהדיין ר' משה ב"ר יוסף לוריא בווילנא

מת תקע"ט (קריה נאמנה 231).

ר' גרשון אבי ר' יולמן מרוסיהים, ע"יז.

ר' דוד ב"ר אהרן לוריא ממינסק (לוח ב' דור 11). הדפים

בהמגיד שנה ב' צד 27 את מצבת מהרש"ל ובנו ר' יחיאל ונכדו ר'

ישראל איסר. גם חבר ספר עומד בשדה באורי כתובים וענינים

שונים, ווילנא תרי"ג.

ר' דוד חיים ב"ר משה לוריאה בפדובה. אשתו מתה

בשנת שצ"ו. (רמ"ש גירונדי בס' תולדות גדולי ישראל צד 80,

נוכר גם במגילת יוחסין דור 23).

ר' ויטל, ע' ר' חיים ויטל.

ר' זאב וואָלף (לוריא) בהלוסק בימי בעל סדר הדורות.

ע' סוף פרק ב'.

ר' (חיים) ויטל. היה לפי הכתוב בסדור ר' שבת' התן

מהרש"ל, ע' לוח א' הערה 5.

ר' חנוך זונדיל ב"ר ישעיה לוריא. חבר פירוש על פרק

שירה, נדפס בקראטאשין תר"ב.

ר' יהושע משה לוריא, ע' ר' אהרן ב"ר יהושע משה.

ר' יוזלמן ב"ר גרשון מרוסחיים, ע' פרק א' סימן א'.

ר' יוזלמן בן החבר ר' שלמה לוריא חבר ס' מראה מקום

על התלמוד בשנת שי"ד (2). קובץ אוכספורד 2263.

ר' יוסף לוריא בוויילנא, ע' ר' ברוך אליה.

ר' יוסף ב"ר משה ראזענסאהן בוויילנא, הוא אחי ר' ברוך

אליה עיי"ו (קריה נאמנה 231).

ר' יחיאל לוריא מצפת. ז"ל ר' אליה לואנץ בספרו מכלול

יופי (פירוש על קהלת) על הפסוק גם מגבוה (דפוס ברלין דף

כ"ז ע"א): וראה ממקושש עצים, כאשר שמעתי ממהור"ר יחיאל

לוריא מצפת תוב"ב שחיה מדבר (היינו המקושש היה מדבר)

דברי חול בשבת... ושמעתי מהמקובל אלהי שארי מהר"ר

יחיאל לוריא שבא פעם אחד הנה זה כמו עשרים ושבע שנה הנה

[ק"ק ווירמיישא] שבא הנה מצפת תוב"ב שמקושש עצים היה הטאו

שהיה מדבר דברי חול בשבת... ר' אליה כתב את ספרו מכלול

יופי בין שנת שפ"ו לשנת ש"צ (ע' סוף הספר), ואם בן היה ר

יחיאל לוריא בוירמייזא בערך שנת ש"ס.

ר' יחיאל לוריא הדפיס בויניציאה בשנת 1601 את ספר

חרדים. אולי הוא ר' יחיאל לוריא מצפת, ואולי הוא ר' יחיאל

אשכנזי בעל ס' היכל ד' הנזכר בקורא הדורות דף ל"ז ע"ב (דפוס

ברלין). ע' רמ"ש קאטולוג הגדול נ"ו 5654, קאט' לייזן צד 378,

וקאט' האמבורג נ"ו 296, והמוכיר חלק י"ח צד 17, וס' אבן שמואל

לר' אריה ליב פֶּרוּמקין צד 65.

ר' יחיאל לוריא, אשתו פיסל מתה בפראג בשנת שני"א
(משפחות פראג צד 185), ר' ישראל בר' יחיאל לוריא מת שם
בשנת שס"ו (שם), ושרה בת ר' יחיאל מתה בשנת שס"ט, ואז היה
עוד ר' יחיאל בחיים (שם צד 248).

ר' יחיאל נכד ר' שלמה לוריא הרופא מלובלין, בתו היתה
זקנתו של ר' זיסקינד ב"ץ, ע' ר' שלמה לוריא הרופא מלובלין.
ר' יחיאל בן מהרש"ל אבי ר' ישראל איסר מת בלובלין
שנת ש"ס (לקורות עיר לובלין 42 והמגיד שנה ב' 27, וע' ס' כרם
שלמה דף ל"ב).

ר' יחיאל בר' שלמה לוריא נזכר בהזכרות נשמות חרכנים
של קהל פוזנא, ע' פערלעס קורות היהודים בפוזנא צד 34, בטעות
כתב שם פערלעס שהוא אבי מהרש"ל, כי שם אבי מהרש"ל היה
ר' יחיאל בר' אברהם.

ר' יחיאל בן הרופא המומחה החכם כמר שלמה לוריא.
בתו נשאה לר' אברהם בן בעל תוספות יו"ט בלובלין שנת שצ"א
(מגילת איבה ז' ע"א), בגל עד סימן ס': יום ב' ב' כסליו תס"ו פ"ט
אשה חשובה הצנועה והחסידה מרת חיה בת ה"ה מוהר"ר יחיאל
לוריא בן המפורסם ה"ה מוהר"ר שלמה רופא מלובלין מגזע
מהרש"ל ומגזע רש"י זצ"ל... ע' לקורות היהודים בלובלין 155,
ותולדות אנשי שם 22 הערה 1, ולהלן ר' שלמה לוריא הרופא.

ר' יחיאל חיים בר' שמעון לוריא בפאדובה (תולדות
גדולי ישראל 202 גם 332), והוא אחי ר' דוד בר' שמעון הנ"ל.
נזכר גם בקונטרס מגילת יוחסין דוד 23.

ר' יעקב לוריא, ע' ר' שלום.

ר' יעקב משה בר' אברהם העלין אשכנזי נכד מהרש"ל,
חבר הפירוש ידי משה על מדרש רבה (ע' הקדמת בנו שהדפיס
את הפירוש ההוא).

ר' יצחק יוסינוס מפוזנא בעל אחותו של מהרש"ל, אבי ר'
משה בעל לחם משנה, עיי"ז.

ר' יצחק לוריא רופא במאנטובה (דעת קדושים בסוף צד 74), בקונטרס מגילת יוחסין: והרופא הגאון מזה שמעון לוריא הוליד ג' בנים הרב הגדול מזה' יחיאק ומו' שמשון ומו' דוד, ומו' דוד הוליד מ' שמעון והחכם השלם מזה' יצחק לוריא רופא וישראל יעקב חיים באנטיכי' (במנטובה) ...

ר' יצחק לוריא בכנדה בדורנו הזה, נזכר מליפפע Biblio-graphisches Lexicon ערך Loria.

ר' יצחק לוריא אשכנזי "אחי מהרש"ל", נזכר במימורבוך שר עיר Westhofen שבבלואס הנכתב בשנת 1824 (R. d. E., j., XL, 246) בודאי טעה הכותב וחשב שהאר"י היה אחי מהרש"ל.

ר' יצחק ב"ר עובדיה לוריא פאהדמר מווילנא, חבר אי"ן גאטטעספֿירכטיג ליעד לכבוד דיא ווייבער אונד מאידען, נדפס בפראג סוף המאה הי"ז או ראש המאה הי"ח (רמ"ש בקאטולוג הגדול).

ר' יצחק ב"ר שלמה לוריא, הוא המקובל הנודע בשם האר"י, נולד בירושלים 1534, ונפטר בצפת 1572, אבותיו באו לארץ ישראל מאשכנז, וע"כ נקרא האר"י אשכנזי, בעל שה"ג מעיד ששמע שהאר"י הוא ממשפחת מהרש"ל, ר' אליה לואנץ בספרו מכלול יופי עה"פ כי מי יאכל (דף י" ע"ב) קורא אותו "שאר"י, לפי שר' אליה התיחס למשפחת לוריא.

ר' ישעיה לוריא, אבי ר' חנוך זונדיל, עיי"ו.
ר' ישראל לוריא מאמרו קין על פי פרקי דר"א בכוכבי יצחק חלק כ"ה צד 82.

ר' ישראל איסר בר' יחיאל לוריא מת בלובלין שע"ה (המניד שנה ב' צד 27), בס' לקורות עיר לובלין 44 כתוב שמת שס"ו, בודאי הוא נכד מהרש"ל.

ר' ישראל אבי ר' שמעון מפאדובה.
ר' ישראל בן מ' יחיאל לוריא בפראג שס"ו, ע' לעיל ר' יחיאל לוריא, אולי היה ר' ישראל ב"ר יחיאל בלובלין או ר' ישראל ב"ר יחיאק בפראג אחי מהרש"ל, בקונטרס מגילת יוחסין: ויחיאל

הוליד מוה' ישראל לוריא והנאון מוה' שלמה לוריא בעהמ"ח ים של שלמה ומ' עמיטוב ... עיי"ש. וע' להלן עמינדב דוד בן ר' ישראל איסרל לוריא. גם אפשר שאל ר' ישראל כוון הרמ"א במה שכתב בתשובותיו סוף סימן ו' למהרש"ל: ומחמת אחיו דמר אל ידאג מר... וע' ר' מרדכי ב"ר יחיאל.

ר' מרדכי ב"ר יחיאל לוריא. חבר פירוש המלות על התרגום של חמש מגלות וכו', נדפס בקראקא ש"מ. הוא היה אחי מהרש"ל (שם ושארית 63). אפשר שאליו כוון הרמ"א בתשובותיו סוף סימן ו' שהבאתי בסמוך.

ר' משה לוריא אבי ר' אהרן ב"ר יהושע משה לוריא, עיי"ז. ר' משה ב"ר יוסף לוריא בוויילנא ע' ר' ברוך אליה ור' יוסף ב"ר משה ראזענסאָהן.

ר' משה לאריא בוויילנא. בהמוציאום העברי כוון נמצא כד וחרות עליו: נדבית ר' משה לאריא בוויילנא. מלת נדבת היא הפרט היינו תנ"ו.

ר' משה לוריא. בס' לקורות היהודים בלובלין 134 כתב הר"י לוינשטיין שר' משה לוריא היה ר"מ בלובלין משנת שס"ט עד שע"ז. עוד כתב שם 132: "ר' שלמה מלובלין רש"ל סימן מ"ט (צ"ל ע"ט), בנו ר' יהודה בשלשלת הקבלה, בנו ר' משה לוריא ר"מ דק' לובלין הובא בהערות לעיר הצדק (35)". כל זה ליתא. ר' משה לוריא הנזכר בהערות לס' עיר הצדק הוא ר' משה ב"ר שרמה שהיה רב בוורמייזא (לוח א'), ונחלף לר"י לוינשטיין ר' משה הזה על ר' משה ב"ר יהודה ב"ר שלמה מלובלין (לקורות היהודים בלובלין 46) ע' להלן ערך ר' שלמה לוריא הרופא מלובלין. ר"מ לוריא חבר פירוש על אקדמות מדין בל' איטלקית. נדפס בטורינו תקפ"ט (קאטולוג פאפפעלויער נ"ו 9 סימן 177).

ר' משה ב"ר יוזלמן מרוסיהים, אבי ר' אליה בעל שם לואנק, ע' להלן מאמרי אודותיו.

ר' משה ב"ר יצחק יוסינוס מפזונא בעל לחם משנה. אמו היתה אחותו של מהרש"ל ע' קונטרס מגילת יוחסין פרק ד' סי' ב'.

- ר' משה ב"ר משה לוריא בכוחאוו יסן. ע' ילקוט משפחות בעלינסון אות ל"ט.
- ר' משה מישל לוריא אבי ר' שאול, עיי"ז.
- ר' משה אנוש. בן אחיו או בן אחותו של ר' יוחנן לוריא. ע' פרק א' סימן 3.
- ר' משה ב"ר שלמה לוריא. כתב קובץ אוכספורד 1907.
- ר' מתתיה אליה בן ר' אהרן בן ר' נתן לוריא. חבר פירוש עה"ת ומתוכה עם הנוצרים, פִּירסט בערכו (II, 257).
- ר' ניסן אבי ר' אברהם ב"ר ניסן לוריא.
- ר' נתן, ע' ר' מתתיה אליה.
- ר' נתן בן הרד"ל נזכר בהודעה בסוף קונטרס ההקדמות והמבוא לס' פדר"א מרד"ל שהו"ל ר' שמואל לוריא.
- ר' עובדיה, ע' ר' יצחק ב"ר עובדיה.
- ר' עמינדב דוד בן ר' ישראל איסרל לוריא. מת בפראג בשנת ת"א (משפחות פראג 185), ע' ר' ישראל איסרל לוריא.
- ר' עמוס לוריא רב במנטובה משנת 1873 ואילך, כתב מאמרים במ"ע שונים. ליפפע Bibliographisches Lexicon s. v. Loria גם שוואב Repertoire צד 51 ערך Loria.
- ר' פרץ בן החבר שלמה הלוי ז"ל לוריא בכיצון, נזכר בשו"ת מהרש"ל סימן ק"א. בודאי יש פה ט"ס, כי בני לוריא לא היו לויים.
- פתחיה לוריא (Pet. Lorie) חבר 7, 20 ad II Reg. Ficus matusus
ונדפס בשנת 1783 בעיר Duisberg (פִּירסט II, 257),
ר' קלמן אהרן אבי ר' ש"ז לוריא עיי"ז.
- רוברטו (Roberto) לוריא ע"י שוואב ריפירטואר צד 252
בערך Luria.
- ר' שאול לוריא בן ר' משה מישל בשאוולאן. חבר ס' עמרת שאול חדושים לחולין וכו'. ווילנא 1841.
- ר' שלום ב"ר יעקב לוריא מבראד. כתב קובץ אוכספורד
1582 בשנת 1809.

ר' שלמה לוריא אבי האר"י עיי"ז.

ר' שלמה אבי ר' יוזלמן, ואבי ר' פרץ עיי"ז.

ר' שלמה לוריא הרופא מלובלין. לעיל בערך ר' יחיאל בן הרופא ר' שלמה לוריא ראינו שר' שלמה הרופא מלובלין התייחס לגזע (משפחת) מהרש"ל ורש"י, בגדולת שאול דף ל' ע"א מביא המחבר רצ"ה עדעלמאנן מכתבי ר' אליעזר ריסער (אוכספורד 2238): „אמרתי להעלות על הספר לזכרון אשר אמר אמ"ו חמי הרב הגאון הגדול נ"י (היינו ר' רפאל כ"ץ מהאמבורג, ועיי"ש ל"ד ע"ב בהערה) שראה כתב יחוס מהרופא המפורסם זקינו מ' שלמה זצ"ל הנקרא ר"ש דאקטער מלובלין (והוא היה שני בשני עם הגאון הרש"ל), ובכתב יחוס שלו נאמר „נין ריב"ן נכד רש"י דור ל"ג לר"י הסנדלר דור רביעי לר"ג הזקן. — ואמו"ח הוא נכד ר"ש דאקטער הנ"ל, כי אם זקנתו של אביו הגאון מ' זיסקינד כ"ץ היתה בת מ' יחיאל נכד ר"ש הנזכר"... מזה נראה שר' שלמה הרופא מלובלין היה נכד ר' אברהם בר' יחיאל לוריא (לוח א), וגם מהרש"ל היה נכדו, וע"כ נאמר עליו שהיה שני בשני עם מהרש"ל, שם אביו של ר' שלמה הרופא לא נודע לי. וע' ר' יחיאל בקונטרס מגילת יוחסין בפרק ד'. — כפי הנראה לר' שלמה הרופא הוזה ערוכה תשובת מהר"מ מלובלין סימן ס"ז בזה"ל: מאלדי רבא שלמא רבא לגברא רבא קדוש ונורא דמי לבר אל הי"ן הישיש האלוף המופלא בתורה וכחסידות מו"ה שלמה רופא יצ"ו... גם נראה שהוא ר"ש הרופא שהלך בסוף ימיו לא"י כמו שיספר בעל טורי זהב אורח חיים סימן ס"ז ס"ק ו': ונהירנא בילדותי היה רופא א' זקן שמו מו"ה שלמה שהלך בסוף ימיו לא"י, שאל מן הגאון מו"ה מאיר ז"ל בלובלין... — והנה בראש ספר מצרף לחכמה מריש"ר מקנדיא יספר ממנו תלמידו ר' שמואל אשכנזי: ונסע הרב משם (מקושט') לפוילין ובהיותו בעיר ייאש"י (Jassy) שבוואלכיא"ה פגע באיש אל הים קדוש הרופא כה"ר שלמה ין ארואי שהוא היה עסוק בח"ה (בחכמת הקבלה) יותר ממי שנה וחבר ספרים בה ובהיותו זקן כבן פ' שנה נסע ללכת לירושלם תוב"ב ופגע בו ודבר עמו...

זה היה בערך 1618 ומסכים היטב עם ר' שלמה לוריא הרופא מלובלין שנסע בסוף ימיו לא"י. בנוי הכבוד שנותן לו מהר"ם מסכים עם הכנוי שנותן לו ר' שמואל אשכנזי. אך לא אדע מדוע יקרא אותו ן' ארואי (ע' רד"ק בס' לקורות היהודים בלובלין צד 152). ואין זה מוטעה מן קלהארא ע' תיכף אח"כ כי אין הזמן מסכים לזה). ר' שלמה רופא אחר היה קודם לזה בקראקא. אליו ערוכה תשובת מהרש"ל סימן כ"א משנת ש"ט. משפחת ר' שלמה הרופא מקראקא לא היתה לוריא רק קלהארא כמו שהוכיח ר"מ צונץ בס' עיר הצדק בסוף בצד 68. לפי עדות ר"ג דעמביצר מת בשנת שנו"ז (כלילת יופי ג' ע"ב וביחוד כ"ג ע"א). מחליפים אותו לפעמים עם ר"ש הרופא מלובלין ע' ס' תואר פני שלמה צד 60 גם 71, וס' תולדות גדולי ישראל צד 181 אות ק"ב, וע' להלן פרק ד'.

עוד מחליפים את ר' שלמה הרופא מלובלין עם ר' יוסף שלמה רופא שמצאו מצבתו בלובלין ומת בשנת שפ"ז. וכשם שאינה לריש"ר מקנדיא בן אינה לר' שלמה לוריא הרופא מלובלין אחר שלא נזכר בה הכנוי לוריא, ואחר שנדע שר"ש לוריא הרופא הלך לא"י (נגד ה' פריעדבערג במרגננתא שפירא צד 11 ונגד הרש"ב בס' לקורות היהודים בלובלין צד 165). עוד החליף ר"י לוינשטיין את ר' שלמה הרופא עם ר' שלמה ב"ר יהודה מלובלין תלמיד מהרש"ל וכתב בכרם שלמה ל"ג שר' שלמה הרופא היה תלמיד מהרש"ל. וכן טעה בחשבו שר' משה נכד ר' שלמה הוזה הוא ר' משה לוריא ע' ערכו.

ר' שלמה זלמן אבד"ק גרידץ ש"ב של מהרש"ל. הובא ממני „פלפול כל שהוא" בראש ס' ים של שלמה ליבמזת.

ש"ז (שלמה זלמן) לוריא. שיר ממנו „דרך צדיקים" בהכרמל השבועי שנה ב' צד 69. הוא בן ר' קלמן אהרן בן הר"ר יוסף (לוח ג' 11) לוריא (על פי מכתב ר"א עליאסזאָהן).

ר' שמואל ב"ר אליעזר אהרן לוריא (לוח ג' 10), ש"ב של הרד"ל מבוחאונו הוציא לא"ר את פירוש הרד"ל על פרקי דר' אליעזר

(ווארשא 1852), קונטרס ההקדמות והמבוא ל'ס' פרקי דר"א מהנ"ל
(ווארשא 1884), גם את ספרו קדמות ס' הזוהר (ווארשא 1887).
ר' שמחה ב"ר אהרן לוריא ממינסק (לוח ב' 11), נזכר
בהקדמת ר' שמואל לוריא ל'ס' קדמות ס' הזוהר דף ב'.

ר' שמעון לוריא בפדובה בן ר' ישראל לוריא. ע' תולדות
גדולי ישראל מגירונדי צד 332. מת בשנת שפ"ד ונקבר בוויניציאה,
ע' מ"ע לגייגר חלק ט' 211. בקונטרס מגילת יוחסין דור 23 נאמר
שהיה רופא. בניו: ר' דוד חיים ור' יחיאל ור' שמשון.

ר' שמריה (שמעריל) לוריא ממאהליב. הלך לא"י וחזר
לאיברופה והביא עמו הרבה ספרים וכתבי-יד, ע' אודותיו בס
קורות העתים לישראל בא"י מר' מנחם מענדיל מקאמיניץ ווילנא
ת"ר (ממכתב ה"ד שמואל ווינער). שאלתי על יחוסו למשפחת
לוריא את הר"א עליאסוֹאָהן, והוא השיב לי בטובו: „אך להנם
עמל כבודו למצוא דבר הקורבות של ר' שמריה לוריא ממאהליב
ויחוסו לש"ב הרב הגאון ר' דוד לוריא זצ"ל מבוהאוו ישן, כי לא
ימצאהו. ר' שמריה הנ"ל היה בן לר' אהרן (מכונה ונקרא בפי כל
אָרליך) לוריא ז"ל שהלך לא"י, ובנו ר' שמריה הנ"ל נסע עם ב"ב
לא"י לבקרו ושב לביתו למאהליב. ר' אָרליך זה בא ונטל לו השם
לוריא בעת שיצאה הפקודה מהקיפור אלכסנדר הראשון כי כל
יהודי ארצו יקבלו להם שם משפחה, ובהר לו שם לוריא. אבל
לא ממשפחת לוריא מחצבתו'.

ר' שמשון ב"ר שמעון לוריא, נזכר בקונטרס מגילת יוחסין
מוכא לעיל בערך ר' יצחק לוריא רופא במנמובה.

פרק ד.

קונטרס מגילת יוחסין.

בספר מעלות היוחסין מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות שהוציא לאור הר' אברהם דוב קראכמאל מכראדי בלעמבערג בשנת 1900 נדפס בצד ס"א על פי כתב יד הנמצא בכראדי הקונטרס מגילת יוחסין שאדפיס עוד הפעם בהפרק הזה. מגילת יוחסין הזאת מתחילה לסדר את הדורות מר' יוחנן הסנדלר ומסיימה בר' יחיאל בעל סדר הדורות.

אין שום שייכות להמגילה הזאת עם ספר היחוס שהיה ביד ר' יוחנן לוריא ושאבד בימי המלחמה בשנת 1499 (פרק א' סימן 3), אף שגם ספר היחוס התחיל לסדר הדורות מר' יוחנן הסנדלר. כי בהמגילה שלפנינו אין שום זכר לר' שלמה שפירא ור' שמשון מערפורט ושאר אבותיו של ר' יוחנן לוריא, ואין ספק שבספר היחוס של ר' יוחנן נסדרו הדורות לכל הפחות עד ר' שלמה שפירא או ר' שמשון מערפורט. לפי דעתי נתחברה מגילת יוחסין באיטליא בערך שנת תמ"ו (1686), מאיטליא הגיעה לפולין ושם נעשו עליה שלש הוספות מאנשים שונים ובזמנים שונים, ועל כן אחלק את המגילה על ארבעה סימנים:

א. הסימן הראשון מן ר' יוחנן הסנדלר עד ר' דוד חיים ליטמאן יהודי שהי בערך תמ"ו נכתב באיטליא, ומנמת המחבר היתה לבאר יחוס בני לוריא שגרו בהארץ ההיא. המחבר ידע שבני לוריא מתיחסים לרש"י ולר' יוחנן הסנדלר, וע"כ התחיל מר"י הסנדלר וסדר את הדורות עד רש"י ובני לוריא שגרו באיטליא. שמות הדורות הקדמונים בדויים. את הדורות המאוחרים מסדר המחבר על פי השמיעה ועל פי מה שימצא בכפרים, וגם בזה נשתבש הרבה והראה לכל כי היה חסר דעה בנוגע לקורות חבטי אשכנז ופולין

כן לא ידע ד"מ שר' יחיאל מנעמירוב חי אחר מהרש"ל ושם אביו היה ר' אליעזר (ע' דור 19). גם לא ידע דבר מכל בני לוריא הנזכרים בכתב היחוס שסדר ר' יוחנן לוריא. כנגד זה הוא יודע היטב את היחוס של חכמי לוריא שגרו באיטליא, ומונה להם כמה דורות מאב לבן עד ר' דוד חיים הנ"ל. מכל זה נראה שהמחבר היה איטליאני, ושכר כונתו היתה לכתוב שלשלת היחוס של משפחת לוריא בפאדובה ומנטובה. — המחבר מונה פה מר' יוחנן הסנדלר (חי בהמאה השנית לכה"נ) עד ר' דוד חיים (חי בהמאה הי"ז) כ"ה דורות. במקום אחד נשמינו כמה תיבות (ע' דור 18), נניח שנמנו שם ד' או ה' דורות, עולים ל' דורות על אלף וחמש מאות שנה, חמשים שנה לכל דור! — עוד יש להתכונן שהמחבר מונה וסופר בהסימן הזה הרבה רופאים, ומספרם עולה לשמונה (דור, 8, 9, 15, 17, 21, 22, 23, 24), כודאי כתב את המגילה בשביל איזה רופא ממשפחת לוריא שהי' בימיו, ורצה להחניף לו ולהראות שגם אבותיו היו רופאים נפלאים שרפאו את האפיפיור ומלכים שונים.

ב. מגילת יוחסין האיטליאנית הגיעה לפולין, ושם הוסיף איזה כותב לבאר איך התיחס ר' משה בר' יצחק יוסינס מפוונא (בעל רחם משנה) אל ר' אברהם נכד מהרש"ל. זאת היא ההוספה הראשונה.

ג. מגילת יוחסין עם ההוספה הראשונה (ב) הגיעה ליד ר' יחיאל בעל סה"ד, והוא כתב את ההוספה השניה ובאר בה איך הוא מתיחס אל ר' אברהם נכד מהרש"ל הנזכר בההוספה הראשונה. אין כל ספק שמגילת יוחסין שלפנינו היתה לעיני בעל סה"ד. הוא מביא אותה בשמה בסה"ד ח"א ערך ר' יוחנן הסנדלר בזה"ל: „אני הכותב יחיאל בידי מגילת יוחסין כתובה (צ"ל כתוב בה) דאבי אמי מזרע דר"י הסנדלר, וסדר שלשלת יוחסין ממנו: רש"י מאור הגולה והגאון מהרש"ל ואבי הנ"ל“. מזה מוכח שהיתה לעיניו מגילות יוחסין שלנו עם ההוספה הראשונה שנוכר בה ר' אברהם נכד מהרש"ל שממנו יצא אבי אמו של ר' יחיאל בעל סה"ד. עוד כתב ר' יחיאל בסה"ד ה"ב ערך לולאית השיר: „לולאות השיר שחבר

ר' יוסי בר נחמן שבא לכבל ע"י משקל שירת האזינו, והוא בשנער בבית אלכועלהי. כן מצאתי ברשימה ⁽¹⁾ ספור סדר יחוס שלנו שיצאנו מהתנא ר' יוחנן הסנדלר, וממנו יצא רבינו הקדוש רשי ר' שלמה יצחק, וממנו יצא הג"מ יחיאל אביו של הגאון מהרש"ל ואבי אבי (צ"ל אמי) [הוא] זקני מ' אברהם. ובנו של מ' אברהם הנ"ל היה המשולם (צ"ל המושלם) מ' זאב לוריא". גם זאת לקח בעל סה"ד ממגילת יוחסין, כי כן כתוב בה: "ויוחנן הוליד את ר' יוסי בר נחמן שבא לכבל. היא חיבר ס' לולאות השיר על משקולות שירת האזינו והוא" . . . (דור 3). את המלות שאחר והוא לא יכול המו"ל לקרות. מן המובא בסה"ד נוכל להשלים החסר.

כפי הנראה הגיעה מגילת יוחסין ליד ר' יחיאל אחר שספרו סדר הדורות היה כבר מסודר, וע"כ הוסיף על פיה רק בשני מקומות מספרו. ואלמלי היתה לעיניו בעת שכתב את ספרו הנזכר כי אז היה משתמש בה בהרבה מקומות, אחר שהאמין בכל הנאמר בה. — על מגילת יוחסין עם ההוספה הראשונה הוסיף ר' יחיאל את ההוספה השניה וכתב שמן ר' אברהם הנזכר בההוספה הראשונה יצא אבי אמו (ע' הערה 19), ע' מה שכתב בסה"ד, וע' סוף פרק ב'. ד. את ההוספה השלישית כתב איזה איש שהעתיק לעצמו את מגילת יוחסין שהיתה ביד ר' יחיאל בעל סה"ד עם שתי ההוספות שהיו בה. אחר שבהוספת ר' יחיאל בלתי מבואר היטב איך יתיחס לר' אברהם נכד מהרש"ל, רצה הכותב לפרש את דבריו, וכאמת קלקל הרבה וטעה וחשב שר' שלמה אבי ר' יחיאל היה בן ר' וואלף בנו של ר' יחיאל, ע' הערה 20. —

אני מדפיס את מגילת יוחסין כמו שהוא בס' מעלות היוחסין אות באות. המלות המוסגרות בשני חצאי לבנה הן תקוני המו"ל. התקונים שלי יבואו בהערותי. שלש נקודות מורות שהמו"ל לא יכול

⁽¹⁾ כן הוא בהדפוסים הראשונים. ר"ג משכיל לאיתן רצה לתקן וקלקל. הוא הוסיף מדעתי קודם מלת "ספור" באותיות גדולות מלת "לוריא", בחשבו שמכאן מתחיל מאמר חדש, ואינו כן, רק כונת בעל סה"ד לומר שבהרשימה (היינו במגילת יוחסין) יש ספור סדר היחוס שלו.

לקרות את הכתב המטושטש. חלקתי את המגילה על ארבעה סימנים הנובעים לפי דעתי ממחברים שונים, ויחדתי לכל דור שורה בפני עצמה. חוץ לזה הצגתי בהסימן הראשון מספר הדורות מן ר' יוחנן הסנדלר עד ר' דוד חיים ליטמאן יהודי. — הסגרת את מלת קונטרס שכראש המגילה, והמלות מן "כולל" עד "בעל סדר הדורות וצ"ל", לפי שהן הוספות המעתיק או המו"ל. —

(קונטרס) מגילת יוחסין.

(כולל: סדר שלשלת היחוס מהתנא האלקי רבי יוחנן הסנדלר דור אחר דור עד האשל הגדול רש"י וצ"ל וממנו עד הרש"ל וממנו עד הגאון בעל סדר הדורות וצ"ל.)

א.

1. רבי יוחנן הסנדלר הוגיד יהושע זמרי.
2. ויהושע הוליד יוחנן אל... .
3. ויוחנן הוליד את ר' יוסי בר נחמן שבא לבבל. הוא חיבר ס' לולאות השיר על משקולות שירת האזינו והוא . . . C.
4. ור' יוסי בר נחמן הוגיד אלישע זמרי וינאי.
5. וינאי הוליד הגאונים: יוחנן אביו ואלעזר ומניומי C.
6. ומניומי הוליד הגאון . . . בקנסטאנטינא.
7. ויוסי C הוליד הגאון מ' שלמה ואלירוס ושמשון ואתדהם.
8. ואתדהם הוליד הגאון הגדול מו"ה אהרן הרופא של אפפיור אור והביא (?) שר"י, ששלחו הקיסר אריו מיוסטינא דרפאותו.
9. והוא הוליד אלעזר הרופא הגאון ברומי, ועוד ג' גאונים: יאשיה, שמשון ואליקים.
10. ואל קים הוליד את זקיננו של רש"י וצ"ל.
11. ואחד מן האחים יצא מחלציו מ' יצחק.
12. והוא הוליד הגאון מו"ה משה אהרן שהיה רב באורל ינס, וסוף ימיו מלך בקראקא.

13. והוליד הגאון מו"ה שגמה.

14. ושלמה הוליד אליקים שהלך באשכנז, והגאון מ' יחיאל.

15. ויחיאל הוליד הגאון מו"ה שלמה הרופא (°).

16. ושלמה הוליד עמיטב (°) הגאון שהלך ליונא (לווינא?).

ואליקים ויחיאל בער קטני אמנה.

17. ויחיאל הוליד שמשון לוריא הרופא הגאון שריפא מלך

צרפת אואקמיירס שר"י מפאדגארא, ונתן לו בית על מים שקורי

לוריא (°) בעיר אורליינס.

18. ושמשון הוליד שלמה לוריא הגאון (כאן חסר חצי שורה).

19. (°) ושמשון הוליד הגאון מוה' יחיאל בעהמ"ח ספר על אל

תקרי שבש"ס, והוא ר' יחיאל הקדוש שהיה אבד"ק נעמריב (°)

והוליד נתנאל החבר שהיה גדול ורב באנטיכי (°).

20. והוא הוליד הרב הגדול מו"ה אהרן לוריא.

21. ואהרן הוליד יהודא הרופא וגם המחבר בישראל (°).

ויחיאל לוריא.

22. ויחיאל הוליד מו"ה ישראל לוריא, והגאון מו"ה שגמה

לוריא בעהמ"ח ים של שלמה, ומ' עמיטב (10), וגם אחיו מו"ה ישראל

הרופא (11) והחבר ר' שמעון הגר בפעדוואה (12).

23. והרופא הגאון מוה' שמעון לוריא הוליד ג' בנים: הרב

הגדול מו"ה יחיאל, ומ' שמשון ומ' דוד (13).

24. ומ' דוד הוליד מ' שמעון, והחכם השלם מוה' יצחק

לוריא רופא (14), וישראל יעקב חיים באנטיכי (15).

25. ויצחק חיים (16) הוליד שמשון, יחיאל, ומנשה, אשר, משה

הושע, וכלם היו גדולים בתורה ובחסידות, ויעקב חיים הוליד דוד

חיים ליטמאן יהודי (17).

ב.

אחי של הרש"ל ה"ה הרב המופלא מוה' אברהם בן הגאון

מוה' יחיאל בן הגאון מוה' משה במוה' יצחק בן יוסינוס מפוזנא

בעל להם משנה, ואשתו של יוסינוס היתה אחותו של הרב הגאון

מוה' שלמה (א"ה הוא הרש"ל). והגאון מוה' יוסינוס היה אב"ד
בפונא, והגאון מוה' משה היה אב"ד בכריסק¹⁹.

ג.

והרב מוה' אברהם הנ"ל הוליד מוה' יחיאל הרב ז"ל.
ומוה' יחיאל הוליד מ' וואלף, ושבע בנות.
א' רבקה אמו של הגאון מגן אברהם. א' מרת ראסי' אמו של
זקיני אבי אמי הרב הגדול מוה' ...¹⁹.

ד.

ומוה' וואלף הוליד הגאון הישיש מוה' שלמה אבד"ק שקלאב²⁰.
ומוה' שלמה הוליד הגאון מוה' יחיאז אבד"ק מינסק לע"ע
והרב אבד"ק לעבערטוב²¹.
המעתיק אות באות מגוף כתב יחוס שלנו הק' אהרן אב"ד
משידלאווצי. (ע"כ לשון ההעתק אות באות).

הערות לקונטרס מגילת יוחסין.

(¹) המייל הציג שלש נקודות בכל מקום שהכתב היה מטושטש ולא יכול לקרותו, וצ"ל: והוא בשנער בבית אלבוועלדו, כי בן מביא בעל סדר הדורות בחלק ב' ערך לולאות השיר בזה"ל: לולאות השיר שחבר ר' יוסי בר נחמן שבא לבבל על משקל שירת האזינו והוא בשנער בבית אלבוועלדו, בעל סהיד לקח זאת ממגילת יוחסין שלפנינו ע' ההצעה. ר' יוסי בר נחמן והס' לולאות השיר לא נזכרו בשום מקום אחר, ואין אני יודע מקור לההגדה הזאת.

(²) מניומי אסיא היה בימי אביו ורבא (שבת קל"ג ע"ב, ע"ו ב"ח ע"ב).

(³) יוסי לא נזכר פה ואולי נשמט.

(⁴) כפי הנראה כונתו לר' שלמה הרופא מקראקא, אבל שם משפחתו היה קלהארא ולא לוריא ע' בפרק ג' ערך ר' שלמה לוריא הרופא מלובלין. שם העירוני שמחליפים את ר' שלמה קלהארא הרופא מקראקא עם ר' שלמה לוריא הרופא מלובלין, ובודאי נחלפו גם להכותב את מגילת יוחסין.

(⁵) שם עמיטב לא נמצא, ואולי צ"ל עמינדב ע' להלן דור 22.

(⁶) הוא נהר Lo're שבצרפת. בלשון איטליאנית נקרא Loira, ביוסיפון בן גוריון ספר א' פ"א ופ"ג נקרא לירא ובדבריו הימים לר' יוסף הבן לזירה (ע' גרוסס (Gallia p. 275), אבל לא לוריא. — יש דעה ששם לוריא יבוא מעיר Loria שבאיטליא.

(⁷) לא אוכל לדעת כמה דורות היו כתובים בחצי השורה החסרה, וע"כ מניתי את הדורות כסדר והצבתי מספר 19.

(⁸) ר' יחיאל נהרג בנעמיריב בשנת ת"ה. שם אביו היה ר' אליעזר, ולא שמשון. המחבר לא ידע כל זאת והגביל את זמנו שלשה דורות קודם הרש"ל שמת בשנת של"ד.

(⁹) בודאי צ"ל מנטובה. גם להלן דור 24 כתוב באנטיובי במקום במנטובה.
(¹⁰) אולי צ"ל עמינדב, ע' לעיל דור 16. ר' עמינדב לוריא מת בפראג בשנת ת"א, ע' פרק ג' בערכו.

(¹¹) כבר נזכר ר' ישראל קודם לזה.

(¹²) נזכר גם במקום אחר ע' ערכו בפרק ג'.

(¹³) ר' יחיאל ור' דוד בני ר' שמעון נזכרו גם במקום אחר. אשת ר' דוד מתה בפדובה בשנת שצ"ו, ע' פרק ג'.

(¹⁴) ע' ערכו בפרק ג'.

(¹⁵) בודאי צ"ל במנטובה.

(¹⁶) שם היים נתוסף לכמה שמות שבאו פה.

(¹⁷) מוזר הוא שם ליטמאן באיטליה. — ר' דוד היים ליטמאן היה נכד ר' דוד ב"ר שמעון שאשתו מתה בשנת שצ"ו, וא"כ חי ר' דוד היים ליטמאן בערך שנת תמ"ו.

(¹⁸) כתב המייל: „בל אשר לב מבין ועינים לו יפוט שפוט כי ערכוב דברים יש כאן, דאך יתכן שר' יוסינים מפונא שהיה גיסו בעל אהותו של הרש"ל כמו"ש להלן ובהקדמת ס' הלוקא דרבנן מבעל מגיד משנה די' אביו אביו וקמו של ר' יחיאל אביהם של הרש"ל ואחיו מ' אברהם ה"ל? ... אשר ע"כ נראה לי שטעות נפל בהעתקה וכך צ"ל: הרב ר' אברהם ה"ל לו בן הגאון מ' יחיאל, והוא

מ' יחיאל הנזכר להלן, והיר' יחיאל היה חתן ה'ר' משה בעל לחם משנה בן ר' יוסינוס מפוזנא ואו יבוא הכל על נכון". ולי נראה להניח: לנכדו של הרש"ל היה הרב המופלא מ"ה אברהם בן [והוא] הגאון מ"ה יחיאל חתן הגאון מ"ה משה במ"ה יצחק יוסינוס מפוזנא... לפי זה ידובר פה מר' אברהם ב"ר זאב וואלף בן מהרש"ל (לוח ב' דור 3), לר' אברהם הזה היה בן ששמו ר' יחיאל, ׳ממנו ומבנו ובנותיו ידובר בהוספה הבאה. —

(19) סימן זה נתוסף לפי דעתי מר' יחיאל בעל סדר הדורות שאמו היתה בת ר' אברהם נכד ר' יחיאל בן ר' אברהם נכד מהרש"ל. בסה"ד חלק א' ערך ר' יוחנן הסנדלר כתב: אני הכותב יחיאל בירי מגילת יחסין כתובה (צ"ל כתוב בה) דאבי אמי מורע דר"י הסנדלר... (ע' ההצעה). ויש להשלים פה: הרב הגדול מ' אברהם.

(20) זהו שבוש, כי ר' שלמה אבי בעל סה"ד היה בן ר' כתריאל היילפרין ע' לעיל בפרק ב'), ולא בן ר' וואלף לוריא.

(21) לא אדע אם כונתו לומר שר' שלמה הוליד את ר"י בעל סה"ד וגם את הרב אבד"ק לעבערטוב, או שר"ל שר' יחיאל היה גם רב בלעבערטוב. אך ר' יחיאל לא היה רב בלעבערטוב. כי עד שנת תע"א היה רב בהלוסק ומשם נתקבל למינסק. בשנת תע"א כבר נפטר אביו ר' שלמה (ע' תולדות בעל סה"ד מר"י משכיל לאיתן צד 3). המאמר הזה נכתב בחיי בעל סה"ד, כי כן נראה מן הלשון: "אבד"ק מינסק לע"ע". גם נראה מזה שהכותב ידע שבעל סה"ד היה מקודם רב בעיר אחרת, אך כבר לא ידע שר' שלמה היה בן ר' כתריאל ושבעל סה"ד היה קודם לזה בהלוסק. בודאי נכתבה ההוספה הזאת בסוף ימי בעל סה"ד שמת קרוב לשנת תק"ז (1707), ע' תולדותיו שם צד 5.

מאמר על ר' אליה לואנץ בעל שם.

ר' אליה היה חומר ממשפחת לוריא הנכבדה, כי אביו ר' משה היה בן השתדלן הנודע ר' יוסף יוזלמן מרוסיהים¹ אשר התיחס לר' שלמה שפירא שהי' כפי הקבלה נכד רש"י ושמןנו יצאה משפחת לוריא².

ר' אליה נולד בפ"פ דמיין בערך שנת שכ"ד (1564), כי בהקדמתו לפירושו על שיר השירים (המכונה רנת דודים) כתב: והנה אלפי הודאות ותהכות לנורא עלילות אשר החיה אותי והגיעני שבאתי לערך לה' שנים בקרוב מעט ורעים... והנה קודם ימי הפסח שנה דשנ"ה חברתי זה הפירוש שקראתיו רנת דודים... הכותב ר"ח ניסן בשנת הנ"ל... ואם בן חבר את ספר רנת דודים בשנת 1599, ואחר שהיה אז בן ל"ה שנים בקרוב, ע"כ יוצא שנוולד בערך שנת שכ"ד 1564³. ר' אליה היה תלמיד ר' עקיבא פראנקפורטר בפ"פ דמיין כמו שנראה מס' זמירות ותשבחות מרבו ר' עקיבא שהדפיס בבאזיל 1599. לפי עדות רח"נ דעמביצער על סמך הסכמתו לס' גדולת מרדכי ואגודת אוזב הי' ר"א גם תלמיד מהר"ל מפראג (כלילת יופי ח"ב ק"כ). — ר"א היה גדול בכל מקצועות התורה, וגם בקבלה מעשית התעסק וע"כ קראו אותו בני דורו ר' אליה בעל שם. כל ימי חייו לא ישב ימים רבים במקום אחד, והתעסק בענינים שונים מאד זה מזה, העתיק כתב-יד, והוציא ספרי הקדמונים לאור, וחבר שירים וספרים הרבה בפירוש תנ"ך ומדרשים והוזהר והפוסקים, הוא היה ראש ישיבה וחזן ואב"ד בכמה קהלות וידע גם חכמות חזוניות ודבר עם חכמים נוצרים (ר"ד קויפמאן בספרו על ר' חיים יאיר בכרך צד 33). מעיר מולדתו פ"פ דמיין הלך ר"א לקראקא, שם למד חכמת הקבלה אצל החסיד ר' מענדיל ר' אביגדורש ושם סדר וערך את הס' דרכי משה של הרמ"א על ד' טורים, והי' בראות ר' אליעזר אחי הרמ"א את כל עבודתו הרבה,

כי הס' הוא לא היה מסודר כראוי, נתן לו בשכר עמלו פי' הרמ"א על הזוהר, שהשתמש בו ר"א בספרו אדרת אליהו (הערה 1 ס' א'). מקראקא שב ר"א לפ"פ בערך שנת שני"ד. בשנת שני"ט היה בבאביל והדפיס את ספרו רנת דודים ושאר ספרים והיה שם גם בשנת ש"ס א'). בערך שנת ש"ס נתקבל לדרשן וראש ישיבה בוורמייזא ויהי שם ארבע שנים וכמה חדשים. בערך שס"ה נתקבל לאב"ד בפולרא וישב שם עד שס"ט. משם נתקבל לאב"ד בהאנוי והיה שם שש שנים ואיזה חדשים, עד שנת שע"ה. בעת ההיא נברו הרדיפות על היהודים, בשנת שע"ד נגרשו מפ"פ ובשנת שע"ה נגרשו מזויר-מייזא, אז הלך ר"א למנצא, והיה שם עד שוב המגורשים אל אחוזתם. אז בא לוורמייזא ונשאר שם מספר ירחים. משם נתקבל לאב"ד וראש ישיבה בפרידבורג. שם קמו עליו עוררים ומרובים רבים עד שנתכמלה הישיבה שלו מפני המחלוקת (הערה 1 סימן ב' וג'). מפרידבורג נתקבל עוד הפעם לוורמייזא להיות שם ראש ישיבה, ובשנת שפ"ג בא לשם ר' יופא שמש ללמוד בישיבתו (מעשה נסים ספור ב'). בוורמייזא נשאר ר"א עד יום מותו בשנת שצ"ו.

כפי הנראה לא היה ר' אליה רב ואב"ד בוורמייזא כי אם דרשן וראש ישיבה וחזן, ורק לפעמים כשלא היה שם אב"ד היה הוא ממלא מקומו, כי ר' אליה בעצמו בספרו מהתמנותו הראשונה בוורמייזא (משנת ש"ס עד שס"ד בערך) יאמר רק שהיה דורש לרבים בשבתות השנה ואינו מזכיר שהיה אב"ד. אמנם תיכף אח"ז יספר שנתקבל לפולדא ויגיד מפורש שנתקבל לאב"ד (הערה 1 סימן ב'). וחזן מזה הלא היה בשנת שפ"ג רב בוורמייזא ר' ישכר ב"ר נתן שפירא (ע' להלן). וגם בהתמנותו השנית משנת שפ"ב בערך עד שצ"ו נתקבל כפי הנראה רק לראש ישיבה, כי הנה מן שפ"ה עד שצ"ז היה בוורמייזא הרב ר' פתח' ב"ר יוסף מפ"פ דמיינ א'). ובהיות שמשנת שפ"ב עד שפ"ה ומשנת ש"צ עד שצ"ו לא היה בוורמייזא אב"ד מלא ר' אליה את מקומו (ע' רד"ק בספרו הנ"ל צד 30 גם 32). וע"כ יכונה ר' אליה בהרבה מקומות בשם אב"ד

דווירמייזא. אבל הוא בעצמו יאמר בסוף ספרו מכלול יופי שמשנת שפ"ו עד ש"צ היה טרוד בטרדות הישיבה ולא יזכיר טרדות הרבנות, כי הרבנות לא היתה עיקר התמנותו. וגם ר' חיים יאיר בכרך בהערותיו לס' מנהגי ק"ק ווירמייזא של ר' יוזפא שמש, כת"י שלי, בדף ק"ו ע"א יאמר בזה"ל: בימים הקדמונים... וזכר מנהג זה הרב מהר"ר אליה בעל שם שהיה זמן רב בק"ק במקום רב בספרו על מגלת רות (צ"ל קהלת) שמו מכלול יופי.

גדול היה כבוד ר' אריה בוורמייזא, והיה נודע שם לאיש מופת. ר"מ מאנדהיימער בספרו Die Juden in Worms צד 61 מעיד פי עוד בימיו ספרו יושבי ווירמייזא הנפלאות שעשה. הוא נזכר הרבה פעמים בספרי מנהגי ק"ק ווירמייזא ובס' מעשה נסים של תלמידו ר' יוזפא שמש. אמרתי לאסוף פה המובא שם ממנו.

א. ר' ליווא קירכהיים במנהגי ק"ק ווירמייזא שלו (כת"י סימינאר בריסלוי) (6) יכנה את ר"א תמיד בשם ר' אליה גריסא או גריזא. בצד צ"ה ע"ב: שמעתי מפי הנאון והאלוף והישיש ר"מ א"ב מהר"ר אליה גריסא איך שמצא בספר ישן שיהושע בן נון יסד האוהו. ב. שם צד קכ"ד ע"ב: פעם אחת בשנת שס"ג אירע בר מצוה... כך פסק ש"ב האלוף... מהר"ר ישכר בן... מהר"ר נתן שפירא ז"ל שהיה לעת הזאת ממונה על הצבא... והחזן היה בזמן הזאת האלוף והנאון מהר"ר אליה בן האלוף מהר"ר משה גריסא.

ג. שם בדף קמ"ב ע"ב: פעם אחת שנת שס"ג באה גויה אחת לב"ה ושמעה איך שהיה מנגן החזן האלוף והנאון פ"ה מהר"ר אליה גריסא יצ"ו. גם בפנקס ההקדש של ק"ק ווירמייזא דף ע"ב ע"ב נחשב ר' אליה חזן בין האנשים ששכרו מקומות ביה"כ של נשים בשנת שס"ב והוא בודאי ר"א הנ"ל.

ד. עוד במנהגי ר' ליווא דף קל"ט ע"ב: בשנת ש"צ היה ברית בשבת של חה"מ או צוה האלוף מהר"ר אליה גריזא לומר אופן של שבת חה"מ.

ה. בדף קמ"ט ע"א: פ"א היה ברית ביום ראשון של שבועות והיו הלומדים אומרים שאין לומר... והיה מתפלל בעת הזאת

האלוף והגאון פ"ה והישיש מהר"ר אליה גריוא ואמר זולת ... אבל דעתי אינו נוטה ... אבל מי יבא אחר המלך.

לא אדע הטעם מדוע יכנה ר"ל את ר' אליה לואנץ בשם גריסא או גריוא⁷. אך אין ספק שכוונתו על ר"א לואנץ בעל שם. כי במנהגי ר' ליווא לא נזכר בשום מקום ר"א בר' משה לואנץ ובמנהגי ר' יוזפא שמש לא נזכר בשום מקום ר"א בר' משה גריכא אין זה אלא ששניהם הם איש אחד. ועוד ראיה לזה שבגליון המימרבוך מווירמייזא נאמר שר"א לואנץ היה חזן (קובץ על יד ח"ג: 14), וגם ר"ל יספר שר"א גריסא היה חזן.

ו. במנהגי ק"ק ווירמייזא של ר' יוזפא שמש כ"י ווירמייזא צד 165: רוב אנשי גרמייזא קובעין המזוזה וקופות ארכם לאורך הקורה שבפתח ושמעתי ממורי הגאון האב"ד מהר"ר אליה שכל המזוזות היו בימיו עומדין פה כך וקופין כי כן הורה רש"י ז"ל והיה בעת ההוא בית מדרשו פה בקהילה כאשר עדיין יש כאן בית הכנסת של רש"י ושם באותו הבנין שהיה בית מדרשו ...

כוונת ר' יוזפא באמרו "שבימיו היו עומדין ...". להתמנותו הראשונה של ר' אליה בווירמייזא, היינו משנת ש"ס עד שס"ד בערך, כי בימים ההם היה ביהמ"ד של ווירמייזא עומד על תלו. אמנם בעת התמנותו השניה היינו בעת שדבר עם ר' יוזפא היה הביהמ"ד חרב ונחרב, ואבאר זאת במאמרי על בניני ווירמייזא המיוחסים לרש"י.

ז. שם צד 220: שמעתי מפי הגאון מהר"ר אליה בעל השם שהיה רב בקהילה שכל נירות של שמחה אשר מדליקין בב"ה רק פעם אחת צריכין להדליק אותו הנר בתוך בית הכנסת עד שכלתה.

ח. צד 221: מה שאומרין פה תהנות בטי"ז באב וטי"ז בשבט ול"ג בעומר וכן תיכף אחרי אסרו חג בניסן ותשרי אומרים תיכף תחנן מה שאין כן בשאר קהלות. שמעתי טעם נכון ע"ז מפי הגאון הרב מוהר"ר אליה הנ"ל מפני שלפנים בישראל קודם גזירת תתנ"ז וק"ט היתה קהילתינו מיושבת מקהל עצום ורב כאשר נמצאו בס' זכרון עולמית אשר לנו פה סך ב"ב ההרונים הכתובים בתוכו

הזכרים בכל שנה בתענית בגזרת תתנו וקט, ומחמת ריבוי העם כמה פעמים עברו כל ימי השבוע ולא נאמר בהם תחינה כי ברוב הימים היה מילה וחתונה שא"א רשאין (1) לומר בהם תחינות ע"כ כל הימים שהיו יוכלו למצוא היתר לומר תחנון התקינו לאמרו...

ט. ר' יוזפא הנ"ל בס' מעשה נסים שלו סימן כ': בשנת שפ"ג בין איך גקומן (כאן ק"ק וורמיישא) אום צו לערנן אאף דער (ישיבה) איז ועלביגש מאלט איז רב גיווען צו (ק"ק וורמיישא) הגאון מוה' אליה הזקן אין האט אין גיהויטן (רבי אליה בעל שם) פֿון דעם האָב איך אַך גהערט דאש (וורמיישא) זאָל איין קהילה גיווען זיין פֿון (הורבן בית ראשון) אונ' האט מיר דערציילט אזו איז גוועזן, עש זיין שרים די היישיין (לדבונר)... זה מובא בסדר הדורות ה"א לשנת שפ"ג, וע' מאנהיימר בספרו הנ"ל צד 48.

י. שם י"ד: עש וואר איין קעשטליכר מן דער האט גהיישן (מורינו הרב רבנו מאיר בר ברוך)... דאש גאנצי מעשה האָב איך גהערט פֿון הגאון הגדול מהר"ר אלי' בעל השם... ע"ד הספור מתפיסת הר"מ מרוטנבורג ע' מאמרי על בפ"י מנהגי וורמייזא, סיפיראט אבדרוק צד 10.

מן המובא בספרי ר' יוזפא שמש נראה שר' אליה אהב את ההגדות והשיחות מימי קדם ומיוחד אסף בידו ההגדות הנוגעות לקורות וורמייזא ומשך בהן את לב שומעיו. בספרים שחבר בחר ר' אליה את הדרך הישרה המתקבלת על הלב. ואף שהיה דרשן ומקובל הוא רודף בספריו רנת דודים ומכלול יופי אחר הפשט והחקירה ומביא בה זכה את פירושי הראב"ע ודברי הרמב"ם כמורה נבוכים. גם בספרי הלכה שלו הוא הולך ישר ובורה מן הפלפול ומן הדומה לו. אלה הם הספרים שר' אלי' חיבר בעצמו והספרים שהוא העתיק והוציא לאור:

בשנת שמי' (1586) כתב קובץ אוכספורד 20:6, הוא ס' עברונות מר' ליווא אופנהיים.

בשנת שני' (1597) חיבר שיר ברודניץ (כביהם?) הנדפס בס' זמירות ותשבחות (ע' להלן).

בשנת שני"ט חבר ס' רנת דודים על שיר השירים והדפיסו בשנת ש"ס בבאזיל, בהקדמתו כתב: קודם ימי הפסח שנת דשנ"ה חברתי זה הפירוש שקראתיו רנת דודים, בעבור כי הוא שבת שמשבחים ישראל להקב"ה בלכביהם ובנפש' ומאודים... ונתתיו לקרות להגאון עמרת ראשי מהר"ר משה י"צ גם לשאר יודעי התורה ובפרט להגאון מהר"ר מנחם בן הר"ר יעקב ז"ל ויהי לדבש בפייהם.

בשנה ההיא הדפיס כפר ומירות ותשבחות לרבו ר' עקיבא פֶּרנקפֶּורטר.

בשנת הנ"ל הדפיס ס' תהנות בכל יום מרבו הנ"ל עם קצת הוספות.⁹

בשנת ש"ס הדפיס בבאזיל ס' עמודי שלמה, הגהות רש"ל על הסמ"ג עם הערות והוספות שלו.⁹ הגהותיו ל"ס עמודי שלמה ישנן בקובץ אוכספֶּורד 868, ושם נאמר שמדף 273 כתב בעיבולו ר' יודא בר' יוסף הלוי.

בשנת שע"ג חבר ספר מעגלי צדק, הוא פירוש על פירוש רבינו בחיי עה"ת, כ"י אוכספֶּורד 1832¹⁰).

בשנת שפ"ט גמר המהדורה הב' מס' אדרת אליהו וזווא פי' על הזוהר, כ"י אוכספֶּורד 1829¹¹).

בשנת שצ"א גמר את ספרו צפנת פענח פי' על תקוני זוהר אוכספֶּורד 31—1830, ע' ר"ד קויפֶּמאן בספרו על רה"י בכרך צד 33 עוד חבר פירוש לבראשית רבה, אוכספֶּורד 149.

פירוש לחובות הלככות, מזכיר פֶּירשט (II, 253) ומוסיף שכבר התחילו להדפיס אותו. לא אדע מאין זאת לו?

ר' אליה נפטר בשנת שצ"ו. כבוד גדול עשו לו כמותו והספידוהו בבית ובהוץ כג' גדולי ווירמיווא: ר' מענדל'ן בר' קלונימוס, ר' אהרן בר' אליקים ווייבלמן, ר' אברהם אברלי בר' משה, ר' מענדל'ן מעשר, החון ר' עקיבא ור' יוסף בוגדא¹²).

על מצבתו כתוב: הגאון מהר"ר אליה מטמון רב פה טמן (נטמן), האשל הגדול הנאמן, רבינו אליה בן רבינו משה אדם

גדול כדורו, לימד צריבין שיחתו יודע סודות (נפשות צדיקים 69).
פה לא נזכר שהיה רב או אב"ד (ע' לעיל) והוגד רק שלימד צריבין
שיחתו (היינו שהיה ראש ישיבה). בהמימרכוך דוורמייזא נאמר
עליו: מורינו הרב ("הגאון" נתוסף למעלה מהשורה) רבי אליהבן מורינו
הרב רבי משה בעבור שהרביץ תורה בישראל. גם פה לא נזכר
שהיה אב"ד. האמנם על גליון המימרכוך נתוסף: הוא הגאון מוהר"ר
אליה אשר היה אב"ד פה במדינת וורמיישא וק"ק בולדא וק"ק
הענא ובק"ק ורידבורג ובק"ק מעץ (צ"ל מגנצא) ⁽¹³⁾, ועשה פירוש
על הזוהר מלבד שאר הידושים אשר חידש בכמה ספרים והיה
חזן וסופר... (קע"י ח"ג 14). פה נקרא כבר בשם אב"ד, יען שהיה
ממלא מקום אב"ד, כמו שהראיתי למעלה. דבר הבינוי חזן כבר
ראינו לעיל שהיה מתפלל לפני התיבה.

בפנקס ההקדש נאמר: האלוף הגאון מופת דורינו אב"ד וראש
ישיבה פה ווירמיישא ה"ה כמחר"ר אליה נתבקש בישיבה של
מעלה בליל ד' בחצות שלמחרתה יום ה' איך ת"ם מו"ת ונקבר
בו ביום כ"א תמוז (ש"צ"ו) ודוים שבק לרבנן ולכל ישראל אמן
ונספד בו ביום לפני מטתו ולערב בכ"ה השב"ה (השם ברוך הוא)
הוא ישלח לנו אלף צדיקים כיוצא בו (קע"י ח"ט 14).

בהמימרכוך דמגנצא נו' 160 נזכר ר' אליה בזה"ל: יזכור
אלהים נשמת הגאון מורינו הרב ר' אליה בן כבוד גדולת מורינו
הרב רבי משה ז"ל עם נשמת אי"ו שרר"ו בעבור שהרביץ תורה
והורה הוראה בישראל והעמיד תלמידים הרבה והיה אב"ד וראש
ישיבה בק"ק פולדא ובק"ק הענא ובק"ק מגנצא ובק"ק ורידבורג
ובק"ק ווירמיישא ובעבור שנתן בנו כהר"ר יוזלן ש"צ דק"ק מגנצא
לצדקה בעבורו בשכר זה וכו'. נפטר בק"ק ווירמיישא בליל ד'
בחצי הלילה שמחרתו יום ד' (צ"ל יום ה') ונקבר באיתו היום
בביה"ק אצל הקבר הגאון מהרר"ל ביום ד' (צ"ל ה') כ"א להודש
תמוז ש"ן צדי"ק וי"ו לפ"ק ⁽¹⁴⁾.

בנוגע למשפחת ר' אליה נודע לי שהיו לו שתי נשים. עם
האחת בלומלין בת ר' רפאל, מתה בשנת ש"צ (קובץ ער יד ח"ג

11 וגם ח"ט 11), ושם השנית יימלה מתה בשנת שצ"ה (ר"ד קויפּמאן בכפרו על רח"י בכרך 32). מבניו נודעים לי:

ר' יהודא יוזלן יוסף (על שם ר' יוזלמן מרוסחים) נזכר מרח"י בכרך (ע' הערה 11) והיה ש"ץ במגנצא. במימרכוך דשם נוי 269 כתוב: יזכור אלהים את נשמת האלוף החסיד והעניו כהר"ר יהודא יוזלן יוסף בן הגאון הרב המופלא והוא היה עושה פלא כהר"ר אליה זצ"ל הנקרא בפי כל אדם הרב ר' אליה בעל שם זצ"ל והוא ברא כרעא דאבוה כהר"ר יהודא יוזלן יוסף הנ"ל היה ש"ץ בכאן ק"ק מגנצא יותר מארבעים שנה, ותמיד היה עושה תפלתו בכוונה לאל אמונה, שבחו מי יוכל מנה, עשה צדק ומע"ט בכר עת ועונה ולעד עומדת צדקתו, היה מגדל תמיד יתומים בתוך ביתו. והפריו לנדונייתם מכיסו ומכספו יותר מיכלתו, וגם היה קובע עתים לתורה במקרא ובמשנה ובגמרא עם כן זו תורה וזו שכרה, שתה' נשמתו מהורה בצרור חיים צרורה, נפטר ביום ה' הח"מ דסוכות ונקבר למחר ביום ו' ערב שבת חול המועד דסופות י"ז תשרי תל"א לפ"ק (הועתק בשבילי ע"י דר' זאלפֿעלד).

דוד, בפנקס ההקדש לשנת תי"ו התום: דוד בן החבר ר' אליה לואנץ, והוא בודאי בן ר' אליה שלנו (נגד ר"ד קויפּמאן בספרו הנ"ל צד 32).

ר' מנחם, בפנקס ההקדש הנ"ל לשנת שצ"ד התום: מנחם בן הר"ר אליה ז"ל לואנץ, (ר"ד קויפּמאן שם משער שר"א הנוכר פה היה קודם ר"א בעל שם, וזה יען שנאמר פה ז"ל, ור"א בעל שם נפטר שצ"ו. אך אין מזה הוכחה שאפשר שהמלה ז"ל נתוספה אח"כ).

בתו הינדלין היתה אשת ר' אורי וויבוש (מאנאצין ח"ד 53) נזכרה קובץ על יד היג 14, ונפטרה בשנת תל"ה (קע"י ח"ט 14) 15).

הערות למאמר על ר' אליה לואני בעל שם.

(1) ה'ר' אליה בהקדמתו לס' אדרת אליהו (פי' על הווהר קובץ אוכספורד נ"ו 1829) מספר כמה פרטים מתולדותיו. אביא פה מן ההעתק שבידי כל הדברים שיהיו נחוצים לנו בהמאמר הזה ואחלק איתם על סימנים למען יוכל הקורא למצוא בנקל את מבוקשו. זה לשון ר' אליה:

א. ובעוד היותי שוקט במרום הורים, ירכתי קק פֶּרְנַקְפֶּירֶט דמיון סניף לתלמידים צעירים, למרתו וקריתי בס' הנוכר הקדוש (הווהר)... ויהי בהעלות י"י את אליהו בסערה, מירכתי בית מלוני מעופף בנשר בעל אברה, וכצפור נודד במקומו. מן נודדתי בגזירת עליון ברוך שמה הוא הגיעני ברצונו ברחמי, עד הביאני אל עיר גדולה של חכמים וסופרים יודעי התורה ולומדיה, היא קק קראקא נודעת בשעריה, ושם שאבתי מימי באר התורה אצל אלופי ובני חבורה, ובפרטית אצל החסיד הגאון מוהר"ר מנחם מענדל ר' אביגדורש ראש הישיבה ואביד שמה, לו עשר ידות בתכמה ומדת חסידות, גם שם מצאתי לי און, חביב אלי מכל הון, כי על ידי סיבות בא לידי סי' דרכי משה אשר העתקתו עלי היתה קשה, כי היה מהדורא קמא כי הצדיק המחבר חלף והלך לעולמו ועבר כי נתבקש בישיבה של מעלה לקבל שכרו בעמלה, בטרם הוסר ממנו הטעיות והקמשוטים, ודברים רבים כתובים ביני הוטי והגלוטים, והעתקתיו לילה באישון, ואני הייתי המעתיק הראשון. — מה נמלצו לחכי אמרי וישר יותר מכל הון ועושר, ולרוב הפצי בהעתקת הספר הנוכר למעלה, לא שקטתי ולא נחתו יומם ולילה, עד גמרתיו בעזרת העוזר האמיתי יתברך ויתעלה, ד' חלקי השור ככל הצורך, ויהי כשמעי (כשמוע) הגאון מוהר"ר אליעזר אחיו של הגאון מוה"ר משה איסרלש מחבר הדרכי משה כי האלהים אנה לידי להעתיק הדרכי משה על נכונה שש ושמה כמיצא שלל באשר לא הועתק מעולם כלל, פער פיו ואמר אלי ברוך אתה לאל עליון, שעל ידך יצא ספר אחי לאור ולגליון, דברי הגאון אחי הנוכר זכר צדיק לברכה, מה שלא היה אדם מקדמת דנא וזה, בכן אתן לך עוד שכס אחד ייגל כבודך ולבך יחה, הוא מה שפירש מן אחי בדברי הווהר אשר בידי צפונה, והיה לך למתנה להעתיקו אך יקרא עליי שם הבעל בראשונה...

נהענין הוה מן ההקדמה הזאת מובא בשם הגדולים ערך רמ"א.

ב. אך כשחורתה התורה לאכסניא שלה לשוב אל בית אביה ונבולה, שחורתו אל בית אבי הגאון מוהר"ר משה ולהיה בן כבוד הגאון החסיד הר"ר יוסף יוזלמן השתדלן הגדול ומפורסם במעלות המדות עשר ידות גם חבר ספר המקנה ודרך הקודש ונסף דברים רבים כהמה ובקבלה החכמה העצומה. והנה גם שם בבית לא (שקטתי) שקט לבני ולא נח בקרבי כי נרסה נפשי להאבה אל עבודת הקודש לקרבה, והייתי עומד לשרת בבית י"י תדירא בקק וורמייזא הבריה, משך ארבע שנים ויותר ודורש לרבים בכל שבתות השנה, ומה שלא דרשתי היה עמדי למשמרת צפונה, ומשם (הביא) הביאני האל להיות נניד ומצוה ואביד פילדא ד' (או ו') שנים בתוך אנשים חשובים וסגנים, אחיב נתרציתי ליושבי קק האוני להיות להם למורה ולהאיר להם אור התורה כיד י"י הטובה עלי משך ששה שנים ויותר מקצת הדשים עד עת שבני (ציל שבני) קק וורמייזא היו מנרשים מבית הדרם יתרחב בעתהר בית המקדש הוא ביה התורה נתיי לבי להעתיק עצמי בצירוף אשתי בני ובנותי ואנשי ביתי לקק מניצא להיות לאב ולפטרון בתך

אנשים רומים להבעלת השרון, וכאשר בקר יי את עמו לתת כבוד לשמו, להחזיר בני קיק פֶּרְנִקְפּוּרְט וקיק וּרְמִישָׁא לבית מגורתם למשפחותם לבית אבותם, הורתי בתוך הבאים לקיק וּרְמִישָׁא הקדושה, פאר כל הקהלות ואבן הראשה, כי שם ביתי ואיזו הדשים שמה הייתי. בכך שלחו אחרי חכמי הרשים נכונים לחשים בני קיק פֶּרְדִּיבּוּרְג אשר עדיין אני מתגורר עמם (זה היה לעיני כרמילי באנאלין של יוסט לשנת 1839 צד 94).

ג. וקוד קייתי לשלום ובשובה וחת, והנה היתה אך שאת וספחה, כי בא השטן בתוכם להתעב ולהשחית המצב בהתעוררו קרב בין ב"ב לחלק לבם וישימו ארבם בקרבם לעורר עלי מחלוקת כקורה ועדתו... כבל זה אני לבדי עצרתי כח בעוה"י לעמוד נגדם עד יפלה חץ כבודם, וסבלתי חרופים וגדופים אין לספר וי"י הטוב בעדם יכפר... ידוע תדע נאמנה כי אדבר אמתית ונכונה, כי לסיבה זו נתפרדה החבילה ותפצת ישיבתי נתבטלה.

ד. בכך פ' ויקרא שנת שעיט למנין בא ועלה ברעיוני הענין: אתה בן אדם מה לך נרדם... גם אתך דברי הרמ"א ז"ל תכתבנו לזכרון ויהי נא לדור אחרון... ובאמת יום וליל היתה זאת מלאכתי אך ורק לא הייתי תמיד בביתי, אכן כשבאתי לחדר הורתי (ר"ל בית הלמוד שלי) או מתמיד הייתי... וכן ראיתי אני בעצמי איך שהקבי"ה השגיח עלי בהשגחה פרטית בכל הדרכים אשר הלכתי במקום גרודי לסמים ושאר סכנות עצומות... ומה גם התלמוד בבלי אשר בדינו למדנהו מנעורינו ודבריו מפורשים מגדולי האנשים ראש משפחתי מאור הגולה רש"י ובעלי תוספות... נתקיימה והב בסופה כי למחלוקת הג"ל היתה תרופה וכל מתנגדי נהפך לבם בקרבם לשלום... והנה ליל י"ז בתמוז שפ"א גמדתו בקיק פֶּרְדִּיבּוּרְג חברתי וברבים סימתיו בשמחה מראוי לנמרה של תורה, בצירוף כל בני החבורה, והיה דספר אתי בחדרי צפונה, כי יראתי פן ימצא בו דבר בלתי נכונה, כי עדיין לא הורתי על הראשונות לחפש במקומות משונות ולא עשיתי מהדורא בתרא כראוי לכל מחבר חבורא.

ה. והנה בקיץ שפ"ו בא אלי איש נודע בשערים שמו מו"ה אייזיק גינצבורג י"צ אחד מן החכרים והביא אתו עמו ספר כתב בכתב ספרדי ואמר אלה הדברים: הנה שמעתי אימרים כי זהו פירוש על הוזהר צוף דבש אמרי מוזהר, אכן לא אוכל לקרותו כי לא הורגלתי בכתב באותו, ונתנו על ידי ימים שלשה והיתה קריאתו עלי קשה, עד שהורגלתי בתיכו לקרותו בנחיצה בלי דילוג וקפיצה, ומצאתי (ניבו, ע"ז יש מהק) כי חתימת ירו על איש אלהים מהר"מ קורדווארי אשר חבר הפרדס... ועיף שלשה עדים הדבר יאמת הענין, בהתימתו ב' כעמל (?), ובהביאו לפעמים הספר רבות בלי מנין (אולי צ"ל: ובהביאו הספר פרדס לפעמים בלי מנין) והיה כתוב בו ובספר פירשתי כזה וכוה, א"כ אין לך הוכחה גדולה מזה, אכן לא היה רק מנה עד שמות רב האיכות וקטן הכמות... אכן לא כתבתיו בספרי האדרת להיות כהדא מחברת עד שבחורף שנת שפ"ו (שפ"ז?) לפרט קטן ליצירה עונתי גרמו ויצאת מלעילא הגזירה שנפלתי למשכב והייתי בסכנה... בכך נדרתי עלי בקבלה לעשות מהדורא בתרא על ס' הוזהר עד סופו מתחלה... וכרגע סר מעלי כל חולי וכל מכאוב ונגע, או אמרתי נדריי אשלמה לי"י ולא גתתי תנומה לעיני עד שהתחלתי בתורת כהנים כאשר עשיתי מקדמונים, ואחריו התחלתי מבראשית ברא כל מדרא וכדרא וצרפתי דברי הרמ"ק בתוך דברי... עד כאן בהקדמה, ובסוף השייר של ר"י אליה שאתי התקדמה כתב:

ו. נשלם בעור האל יז בתמו' בליל, שפא למספר ישראל. בסוף הספר כתוב: ותחי השלמת פירוש הוזהר בעצם השמים לטוהר ליל שמחתה עם ה' יא אלול שנת השפ"ט ליצירתה. והיא היתה מהדורא בתרא... וכן כתוב בסוף ספרו מכלול יופי שהתעסק במהדורא השנית לס' אדרת אליהו משנת שפ"ז עד שצ' מביל הניל יש ללמוד הרבה על תולדות ה' אליהו בני שימארי בהמשך המאמר. ופה אעיר שמסימן ב' יוצא מפורש כי ה' אליהו היה נבד ה' יוסף ויולמן מרוסיהים, וכן קורא ה' אליהו בתשובתו לה' שמיאל בכרך (חוט השני סי' כ"ב) את ה' ויולמן הניל וק"ל. לפי ה' ה' ויולמן מרוסיהים ממשפחת לואניץ. ה' ויולמן חתם א"ע על התקנות משנת שי"ב: יוסף בר גרשון ממשפחת לוא"ש. ויודאי צ"ל לואנש או לואניץ, והק' בחנם מטיל בזה ספק פ"ל בלע"ז: על ב"ר ה' ויולמן צד 113. וס' קרובו של ה' ויולמן ה' יעקב ב"ר יהואל הרופא היה ממשפחת לואניץ (ע' גרעין חלק ט' צד 47), וכוז נתאמת מה שכתב לעהמאן (Israelit 1880 S. 748, וע' מ"ע ל. גי"ר הי"ג 67) שר' משה אב"י ה' אליהו הוא ה' משה בן ה' ויולמן מרוסיהים הנוכח בהפרוויילגיום משנת 1570. — ממשפחת לואניץ באיטליה ע' גרוסס Galia Judaica P. 272.

(²) ע' לעיל משפחת לוריא פרק א' סימן א'. מסכה זו מיחס א"ע ה' אליהו לרש"י (הערה 1, סימן ד'), וקורא את הא"י וה' יהואל לוריא בשם שא"י, ע' במאמרי הניל פ"ג.

(³) בן כתב גם ה' היים מיכל באור החיים. בטעות כתב ליוזן (נפשות צדיקים 60) שר' אליהו חבר ספרו רנת דודים בשנת 1590. ממילא מיכן כי מטעה גם חשבונו שריא נולד בשנת 1555. גם מה שכתב לעהמאן (Israelit 1880 S. 748 מובא במ"ע ל. גי"ר ח"ג 68) שריא נולד 1551 הוא משובש. — ר"א בעל שם שהיה רב בהעלם הוא אחר (נגד בעל קריה נאמנה צד 58 וע"ש 74), בצמה הוד לשנת של"ג: ה' אליהו בעל שם אבדיק העלם בוירמו. וע' כלילת יופי הא דף ע"ח ע"ב ואור החיים נ"י 364. גם היר זלמן מנהליות בס' מעלות הוחסין צד כ"ב התעורר ע"ז. — כי ר"א נולד בפ"פ דמין זה מוכח ממה שכתב בהקדמתו לס' אדרת אליהו: ובעוד היותי שוקט במרום הודים וכתתי קק"פ פ"ב... (הערה 1 סימן א'). וכן מכנה א"ע בראש ספרו שער' דורא (באזיל, דשניה לפ"ק, ושאר ספרים). אליהו בן לאמא מהדיר משה שליטא לואניץ וי"א מפראנקפורט דמיין.

(⁴) ה"ל ה' אליהו בשער ס' רנת דודים: כאשר נהפנו עלי העינים בהיותי מקדם חמש שנים, שקט ושאקן כוית רענן, בעיר ואם בישראל יכוונה אליהם עד ביאת הנאל, היא הקהלה המפוארה באנשים חכמים ומונים תופשי תורה, הנקראת ק"ק פ"רנקפורט דמיין... וכעת נטררתי משמה בבגדת הזמן, אשר לא ישען עליו להיותו בלתי נאמן, כמאמר החכם הזמן ע"ט צבוע והתבל גשר רעוע, ובאתי למקום אשר יושבתי מבני עמנו מתי מספר... ישבתי בצ"ל פחד בן חפר... (מן צלפחד עשה בו תיבות, ובמלת בצ"ל רומז לבאזיל). ואחר שאת ספרו רנת דודים חבר בשנת 1599 ונדפס שם 1600, מוכח מזה שהיה בפ"פ מן 1594 עד 1598. מן המאמר ישבתי בצ"ל פחד מוכח שהיה בבאזיל. שם הגיה הוא בעצמו הספרים שהוציא שם לאור, כי ה"ל בהקדמתו לס' שער' דורא שנובם בשנת דשניה (1599): ואחת היא שאלתי מאת כל המעיין בספר הנכבד הזה שאם ימצא איזה שגיאה לא יחשוב עצמו רואר יחזוה... כי אומר הסבה ואוניכם אנלה, מי בעלי

הדפוס לא מבני ישראל המה אשר מתורתנו ילמדו, וביום השבת יערכוהו אשר אין באפשרות לתקן את אשר עוותה, כי מי יבא אחר אשר כבר עשוהו. דומה לזה כתב בהקדמתו לחידושי הרש"ל על הסמ"ג שהדפוס בשנת רמה קרנ"י (היינו 1600, ע' המזכיר 13 XVIII), ואף ששם בסוף הספר נאמר שנגמר בשנת וישן מפני הד"ש תוציאו, נראה ברור כי הקיום על חדש מיותרים וכי אין לחשוב את הוי"ו במלת וישן, וכן כתוב קודם לזה: הכותב יום א' פ' ואלה הדברים... לפי'ק מש"ך הסדיך לעבדיך.

⁽⁵⁾ ע' רד"ק בספרו הנ"ל צד 30. וז"ל ר' פתחיה בהסכמתו לס' מכלול יופי: מודענא כי בבואי הנה, מצאתי יושב במשנה כתרנומו בית אולפנא, מרנא ורבנא אלופי ונאונא, מהר"ר אליה ב"ר משה בר אורינא ובר אבהנא, שהיה לפני כאן קיק וורמיישא לר"מ ולאב"ד אמונה...

⁽⁶⁾ ע' אודות מנהגי ר' ליווא ומנהגי ר' יופא שמש מאמרי Die Wormser Minhagbücher שנדפס בספר הזכרון לנשמת ר' דוד קויפמאן ז"ל.

⁽⁷⁾ אולי צ"ל גרמזיא, גם בקאטולוג כ"י ר"ד אופנהיים קהלת דוד קווארט 719 (אוכספורד 868) נקרא ר"א לואנץ ר"א מוירמז, כי שם כתוב: ביאורי סמ"ג לר' אליה מוירמז, והכוונה לר"א לואנץ, ע' מה שכתב בזה הר"ד קויפמאן במכתבו אלי הנדפס בסוף מאמרי הנ"ל על ספרי מנהגי ווירמייזא.

⁽⁸⁾ כפי עדות דוקט (לינץ, בל, 1844 צד 454) כתוב על השער: ובמצוות ה"ר אליה בן לא"מ מה' (משה?) שליט"א לואנץ מקיק פי"פ דמיינ.

⁽⁹⁾ לפי עדות פִירשט (II, 253) חבר ר"א ס' קצור סמ"ג ונדפס בבאויל 1600, אך הספר הזה לא נודע ולא נזכר בשום מקום.

⁽¹⁰⁾ כפי עדות ניבויר כתב בדף 34^b: וכן מצאתי בכ"י גדול מרבן שמו מענדלן ווינצנים שהיה תלמידו של יעקב פולק ז"ל. עוד מזכירו בדף 40 ומוסיף: הביור' של מהר"ר ליוזר טרויש מקיק פִראנקפורט. בדף 68^b כתב: כך קבלתי מר' זלמן אוירבאך, בצד 156^b; קבלתי מן מהר"ר יעקב בן מהר"ר שמואל שוויינפורט שבא מצפת (על הגליון: תוכי"ב) אשר היה פה היום... שעינ.

⁽¹¹⁾ שני קונטרסים מט' אדרת אליהו היו ביד רח"י המספר: "ולפי הנשמע כל הספר ביד יוצאי חלציו, והיה בנו ר' יוזלין במענין" (ר"ד קויפמאן בספרו על רח"י בכרך צד 99), ובאמת היה כל הספר (שלשה חלקים) במנצא בשנת 1839 (כרמולי אננאלין 1839 צד 94), ביד ר' זלמן מרגליות מבראדי היה הפירוש מויקרא ואילך, ע' ס' מעלות היוחסין דף כ"ב, בהערה 1 סימן ה' ראינו שר' אליה התחיל את הפי' על הזוהר מתורת כהנים ואח"כ פירש מבראשית עד ויקרא, והגיע אפוא ליד ר' זלמן מרגליות החלק הראשון מן הפירוש.

⁽¹²⁾ ע' מאג' היד 52. בדבר המספידים עיין מאמרי על מנהגי קיק ווירמייזא סיפראט אבדרוק צד 18 הערה 5, ושם הוכחתי שר' יוסף בולדא הוא בודאי ר' יופא שמש.

⁽¹³⁾ בקובץ על יד עשה המו"ל הסנר סביב התיבות ובקק מעץ, ובודאי צ"ל מגינצא כמו שהיא בהמימרבוך דמנצא שאביא היכף אח"כ כי ר' אליה התנורר במנצא איזה זמן ובודאי לימד שם תורה.

⁽¹⁴⁾ כל זה העתיק בשבילי בטובו הדר' זאלפעלד ממימרבוך דמנצא.

(15) ליוזק במאנצין שם בדברו מכניו של ר' אליה אינו מוכיר את שלשת בניו הנזכרים לעיל, וכנגד זה הוא חושב לבנו את ר' יצחק ועקלין אבי ר' סיני לואנץ, הוא ר' סיני שהעתיק מנהגי וירמיוא של ר' ליווא קירבהיים. וזה בלתי אפשרי כי ר' יצחק מת בשנת ת"ע, ור' אליה מת בשנת שצ"ז ורחוק מאד שתהי' פטירת הבן ע"ד שנים אחרי פטירת האב הזקן. ולכל היותר אפשר שהיה נכד ר'א לואנץ כמו שהעירותי במאמרי הנ"ל על ס' מנהגי וירמיוא, סיפראא אבררוק צד 15 הערה 3.

מעיות הדפוס.

צד	9	שורה 10,	במקום אות צ"ל אותו.
"	9	" 4	מלמטה במקום ניטלי צ"ל ניטלין.
"	10	"	בהשורה האחרונה, במקום שארית צ"ל ושארית.
"	11	שורה 7,	במקום שהוא צ"ל שהיא.
"	13	" 2,	מלמטה במקום שנהמנה צ"ל שנתמנה.
"	25	" 12,	במקום הרב מו"ה אברהם הוליד מו"ה וואלף... צ"ל הרב מו"ה אברהם הוליד מו"ה יחיאל הרב, ומו"ה יחיאל הוליד מו"ה וואלף...
"	26	" 3,	מלמטה נשמטו כמה תיבות וצ"ל: "ר' יחיאל... בן... מו"ה שלמה... בן... מוהר"ר כתריאל מגזע היילפרין נכד הגאון הגדול המפור' מוהר"ר שלמה לוריא"...
"	29	" 12	במקום הששלמהרש"ל צ"ל הששי למהרש"ל.

מ פ ת ה

ללא יבואו בו השמות שכפרק ג', אחר שהם כבר מסודרים שם על פי א"ב).

ר' אליה הנ"ל נקרא גם ר' אליה גריסא או גריוא .49
 " אליה ב"ר אייזיק עליאשבערג מאיווי ניצא .28
 " אליה בהנזוא דודו של ר' יוסף יוולמן מרוסיהים .10
 " אליעזר איסרלש אחיו של הרמ"א וחתן מהרש"ל .20, 55
 " אליעזר ליפמן היילפרין חתן מהר"ם מלובלין .25
 " אליעזר טרויש מפפד"מ חברו של ר' מענדלן ווינצנים .58
 " אליעזר אופנהיים כוירמיוא .13, 15, 17
 " אליעזר אהרן ל' ב"ר דוד .27, 28
 " אליעזר ב"ר משה וואליך מנוע לוריא .18
 " אליקים ב"ר אהרן הרופא .42
 " אליקים ב"ר שלמה הרופא .43
 " אלישע בן ר' יוסי ב"ר נחמן .42
 " אלכסנדר סענדר אלכסנדראווי .28
 " אלכסנדר סענדר ל' ב"ר ישראל אהרן .28
 " אלעזר הרופא הנאון ברומי ב"ר אהרן הרופא .42
 " אלעזר בן ינאי .42
 " אנוש ע' ר' משה אנוש
 אסתר בת ר"י איסר ל' .28
 " אפרים פישל אבדיק ברוסק חתן מהרש"ל .20
 " אשר ל' ב"ר יעקב .22, 24
 " אשר ב"ר יצחק חיים .43
 " אתדהם בן יוסי .42

ר' אב"י בן ינאי .42
 " אברהם יקותיאל זלמן ראפאפורט מבראדי .27
 " אברהם ל' (לוריא) ב"ר ברוך בענדיט .22, 24
 " אברהם ל' I ב"ר זאב וואלף I .21, 22, 24, 40
 " אברהם ל' II ב"ר זאב וואלף II .22, 24, 25
 " אברהם ל' ב"ר יחיאל אחי ר' יוחנן .14, 17
 " אברהם אבלי ב"ר משה .52
 " אברהם שלמה ב"ר משה מינקעס .22, 24
 " אברהם (ל) בן ראם" בת ר' וחיאל ל' .25, 28
 " אהרן אב"ד משירלאווע .44
 " אהרן ב"ר אליקים ווייבלמן .52
 " אהרן הרופא של אפפזיר בן אתדהם .42
 " אהרן ל' ב"ר ברוך בענדיט .22, 24, 28
 " אהרן ל' ב"ר יהודה יודל .23, 24, 27
 " אהרן ל' ב"ר יוחנן .15, 17
 " אהרן ל' ב"ר משה .15, 16, 17
 " אהרן ל' ב"ר נתנאל .9, 11, 13, 17
 " אהרן ל' ב"ר נתנאל (?) .43
 " אורי וויביש חתן ר' אליה לואנץ .54
 " אידל ע' ר' יהודה יודל
 " אייזיק נינצבורג .56
 " אליה בעל שם מהעלם .57
 " אליה לואנץ ב"ר משה ב"ר יוולמן ואילך .47

ביילה דיא קליינה מוילנא 27.
בלומלין בת ר' רפאל אשת ר' אליה
לואניץ 53.

ר' בנימן ל' בר"י איסר 28.
" ברוך בענדיט ל' ב"ד זאב וואלף
28, 24, 21.

ניטל בת ר' ישראל אהרן ל' 28.
ניטלין זקנתו של ר' יוסף יוזלמן
רוסהיים 9, 10.
" גרשון ל' בר"י איסר 28.

" דוד ב"ר אליה לואניץ 54.
" דוד ל' ב"ר יהודה ידל (הרר"ל)
27, 24, 23.

" דוד (חיים) ליטמן יהודי בן יעקב
חיים 39, 40, 42, 43.

" דוד ל' ב"ר ישראל אהרן 28.
" דוד ל' ב"ר משה 23, 24, 27, 38.

" דוד ב"ר שמעון ל' הרופא 43.
" דרך הקודש מר' יוסף יוזלמן מרוס'
חיים 55.

" דרכי משה מהרמ"א 47, 55.

ר' הוישע ב"ר יצחק (חיים) 43.
הינדלין בת ר' אליה לואניץ 54.
" הירש ל' ב"ר אליעזר אהרן 27, 28.
" הירש ע' ר' צבי.

" ואלירוס (?) בן יוסי 42.
" וואלענטינא בת מהרש"ל 20.
" וואלף ע' ר' זאב וואלף.

" זאב וואלף ר"מ בלובלין חתן
מהרש"ל (?) 20.

" זאב וואלף ל' ב"ר אברהם 25, 26, 28
(משונים).

" זאב ל' ב"ר אליעזר אהרן 27, 28.
" זאב וואלף ל' ב"ד ברוך בענדיט
24, 22.

" זאב וואלף ל' ב"ר יהואל 21, 24, 25
(ע' טעיות הרפוס), 28, 43, 44.

" זאב וואלף בן מהרש"ל 20, 21, 24.
" זלמן אורבאך 58.

ר' זמרי בן ר' יוסי ב"ד נחמן 42.
ר"י זעליג ל' בר"י איסר 28.

מ' ד"ר מפינסק אשת ר' ישראל אהרן 28.
ר' חיים יאיר בכרך, הערותיו למנהגי
ווירמייזא מר' יוזפא עמש 49.
" הנניח שלמה ע' ר' שלמה ב"ר אהרן.

ר' יאשיה ב"ר אהרן הרופא 42.
" ידל ע' ר' יהודה ידל.
" יהודה ליב אבר"ק אפאלי חתן
מהרש"ל 20.

" יהודה הרופא ב"ר אהרן 43.
" יהודה יוזלן יוסף ב"ר אליה לואניץ
54, 53.

" יהודה ידל (או אירל) ל' ב"ר דוד
23, 24, 26, 28.

" יהודה ב"ר יוסף הלוי 52.
" יהודה ב"ר נתן (ריבין) חתן רש"י 12.

" יהושע זמרי בן ר' יוחנן הכנדלר 42.
" יוזלמן ע' ר' יוסף יוזלמן.

" יוזפא שמש 48. מנהגי ווירמייזא שלו
49 ע' ר' יוסף בולדא.

" יוחנן טריבוש 11.
" יוחנן ל' ב"ר אהרן 9, 13, 15, 16, 17.

" חבר ס' משיבת נפש 18, 39.
" יוחנן בן יהושע זמרי 42.

" יוחנן בן ינאי 42.
" יוטלין בת ר' אליעזר אופנהיים אשהו

של ר' משה ל' ב"ר שלמה 13, 15.
" יונה ר'פשעת ל' ב"ר משה 23, 24.

" יוסי ב"ר נחמן (או יוחנן?) שכא לבבל
וחבר ס' לילאות השיר 42.

" יוסינוס אב"ד בפוזנא 44.
" יוסף בולדא (ר' יוזפא שמש) 52.

" יוסף ל' (מכונה יאני) ב"ר אליעזר
אהרן 27, 28.

" יוסף יוזלמן מרוסהיים ב"ד גרשון
9 (חבר ס' המקנה), 55 (חבר

כפר דרך הקודש וספרים
אהרים), 57.

" יוסף יקותיאל זלמן ב"ר משה ר'
לאזרש ל' 21, 22.

ר' יחזקאל ל' אברהם (אבי מהרש"ל) 43, 17
 " יחזקאל ל' ב"ר אברהם נכד מהרש"ל 43, 27, 24, 21
 " יחזקאל ל' ב"ר אהרן (הלך לבריסק) 23, 17, 14, 13
 " יחזקאל (ב"ר אליעזר) מנעמירוב 43, 40
 " יחזקאל ב"ר יצחק חיים 43
 " יחזקאל בן מהרש"ל 20
 " יחזקאל ב"ר שלמה הרופא 43
 " יחזקאל ב"ר שלמה (בעל סדר הדורות) 44, 41, 40, 25
 " יחזקאל ל' ב"ר שמעון הרופא 43
 " יחזקאל ב"ר שמשון מערפורט 17, 13, 9
 " יטלה אשת ר' אליה לואנץ 54
 " ינאי בן ר' יוסי ב"ר נחמן 42
 " יעקב פולק 18, 58
 " (יעקב?) איסר ל' ב"ר אליעזר אהרן 28, 27
 " יעקב ב"ר חיים רב בוורמ יזא 18, 13
 " יעקב ל' ב"ר יחזקאל 24, 22
 " יעקב ב"ר יחזקאל לואנץ הרופא 57
 " יעקב ל' ב"ר משה 24, 23, 22
 " יעקב ב"ר שמואל שוויינפורט שבא מצפת 58
 " יצחק אשכנזי ממיץ 18
 " יצחק יוסינוס ע' וסינוס
 " יצחק קלויבער בפונזא 14, 18
 " יצחק אבי ר' משה אהרן רב באור" ליינס 42
 " יצחק ועקלין אבי ר' מיני לואנץ 59
 " יצחק ל' ב"ר אליעזר אהרן 28, 27
 " יצחק אייזיק ל' ב"ר אלכסנדר סענדר 28
 " יצחק אייזיק ל' ב"ר ברוך בענדיט 23, 21
 " יצחק ל' רופא ב"ר דוד 43
 " יקותיאל ולמן ל' ע' ר' יוסף יקותיאל זלמן
 " ישראל ראפאפורט אבדי"ק בוחאָו 26
 " ישראל יעקב חיים במנטובה ב"ר דוד 43

ר' ישראל ל' (הרופא) ב"ר יחזקאל 43
 " ישראל אהרן ל' בר"י איסר 28
 " יששכר ב"ר נתן שפירא 48, 49
 " כתריאל ב"ר אליעזר ליפמן הייל-פרין 25
 " לולאות השיר שחבר ר' יוסי ב"ר נחמן 40, 42
 " ליבלי ל' ב"ר דוד 27, 28
 " מהר"ל מפראג 19, 47
 " ליווא איפ"היים וס' עברונות שלו 51
 " ליווא קורבהיים ומנהגי ווירמייזא שלו 49
 " מגילת יוחסין למשפחת לוריא 39 ואילך
 " מישא בת ר' אלכסנדר סענדר אלכסנדראו 28
 " מנחם בן ר' אליה לואנץ 54
 " מנחם ב"ר יעקב בימי ר' אליה לואנץ 52
 " מניומי בן ינאי 42
 " מנשה ב"ר יצחק חיים 43
 " מענדל ר' אביגדורש בקראקא 47
 " מענדלן ווינצנים תלמיד ר' יעקב פולק וחברו של ר' אליעזר טרויש 58
 " מענדלן מעשר 52
 " מענדלן ב"ר קלונימוס 52
 " ס' המקנהמרי יוסף יוזלמן מרוסיהיים 55, 9
 " מרים בת רש"י אשת רובין 12
 " מרים בתו של רש"י 2
 " מרים בת ר' שלמה שפירא 9, 12, 13, 17
 " מרים בת מהרש"ל 20
 " ר' משה 52
 " משה אנוש בן אחיו או בן אחותו של ר' יוחנן ל' 15, 17
 " משה מיניץ 10, 11, 18
 " משה מינקעס, אשתו חתה בת ר' משה ב"ר אליעזר 22, 24
 " משה קורדוירו ופירושו על הזוהר 56
 " משה ל' ב"ר אהרן ב"ר ברוך בענדיט 23, 24, 23

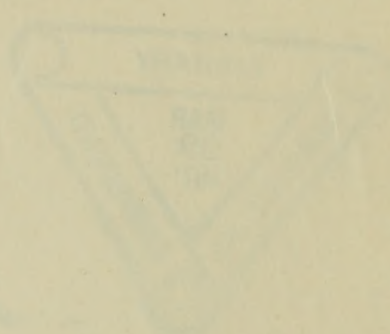
ר' יחזקאל ב"ר אברהם (אבי מהרש"ל) 43, 17
 " יחזקאל ל' ב"ר אברהם נכד מהרש"ל 43, 27, 24, 21
 " יחזקאל ל' ב"ר אהרן (הלך לבריסק) 23, 17, 14, 13
 " יחזקאל (ב"ר אליעזר) מנעמירוב 43, 40
 " יחזקאל ב"ר יצחק חיים 43
 " יחזקאל בן מהרש"ל 20
 " יחזקאל ב"ר שלמה הרופא 43
 " יחזקאל ב"ר שלמה (בעל סדר הדורות) 44, 41, 40, 25
 " יחזקאל ל' ב"ר שמעון הרופא 43
 " יחזקאל ב"ר שמשון מערפורט 17, 13, 9
 " יטלה אשת ר' אליה לואנץ 54
 " ינאי בן ר' יוסי ב"ר נחמן 42
 " יעקב פולק 18, 58
 " (יעקב?) איסר ל' ב"ר אליעזר אהרן 28, 27
 " יעקב ב"ר חיים רב בוורמ יזא 18, 13
 " יעקב ל' ב"ר יחזקאל 24, 22
 " יעקב ב"ר יחזקאל לואנץ הרופא 57
 " יעקב ל' ב"ר משה 24, 23, 22
 " יעקב ב"ר שמואל שוויינפורט שבא מצפת 58
 " יצחק אשכנזי ממיץ 18
 " יצחק יוסינוס ע' וסינוס
 " יצחק קלויבער בפונזא 14, 18
 " יצחק אבי ר' משה אהרן רב באור" ליינס 42
 " יצחק ועקלין אבי ר' מיני לואנץ 59
 " יצחק ל' ב"ר אליעזר אהרן 28, 27
 " יצחק אייזיק ל' ב"ר אלכסנדר סענדר 28
 " יצחק אייזיק ל' ב"ר ברוך בענדיט 23, 21
 " יצחק ל' רופא ב"ר דוד 43
 " יקותיאל ולמן ל' ע' ר' יוסף יקותיאל זלמן
 " ישראל ראפאפורט אבדי"ק בוחאָו 26
 " ישראל יעקב חיים במנטובה ב"ר דוד 43

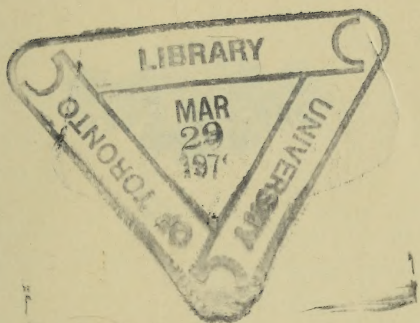
ר' משה ב"ר אליעזר (אחי הרמ"א) 22, 21.
 " משה ב"ר יוסף יוזלמן מרוסחים 55, 47.
 " משה ב"ר יצחק חיים 43.
 " משה אהרן ב"ר יצחק, רב באורלינים ובסוף ימיו בקראקא 42.
 " משה ב"ר יצחק יוסינוס מפוזנא 44, 40.
 " משה ל' ב"ר ישראל אהרן 26, 28.
 " משה אליעזר ב"ר נחמן בעלינסאן (מאבין) 23.
 " משה ל' בוורמיווא ב"ר שלמה 13, 14, 16, 17.
 " משיבת נפש מר' יוחנן ל' ב"ר אהרן 18.
 " מתתיהו טריבש 11, 12.
 " נתן ב"ר שמשון שפירא בהודנא 12.
 " נתנאל ל' ב"ר יחיאל 9, 13, 17.
 " נתנאל (במנוסוכה?) ב"ר שמשון 43.
 " סיני לואנץ ב"ר יצחק ועקלן 50.
 " ס' עברונות מר' ליווא אופנהיים 51.
 " עמינדב לוריא בפראנ 45.
 " עמינדב (עמיטב) ב"ר יחיאל אבי מהרש"ל 43.
 " עמינדב (עמיטב) שהלך לווינא ב"ר שלמה הרופא 42.
 " עקיבא חזן בוורמיווא 42.
 " עקיבא פראנקפורטר 47.
 " פייגל בת ר' איסר ל' 28.
 " פנחס ועליג ל' ב"ר ברוך בעגריט 24, 21.
 " פרץ מקישטניץ 9, 13.
 " פתחיה ב"ר יוסף מפפד"מ רב בוור-מיווא 48.
 " צבי (חורש) ל' ב"ר אליעזר אהרן 26, 27.
 " צבי הירש ל' ב"ר אלכסנדר סענדר 28.
 " צבי ל' ב"ר יהודה רזל 23, 24, 27.
 " צבי הירש ל' ב"ר ישראל אהרן 28.
 " ראם" בת ר' יחיאל ל' 25, 28, 44.

רבקה בת ר' אברהם ל' אמו של ר' אברהם בעל מנן אברהם 25, 44.
 רבקה בת ר' איסר ל' 28.
 ריוולין אמו של ר' יוסף יוזלמן רוסי היום 10.
 ר' שבת (מפדימישלא) 19.
 " שלמה שפירא 9 עד 13, 17.
 " שלמה שפירא בימי מהר"מ מינין 10.
 " שלמה קלהרא הרופא מקראקא 45 (ע' פ"ג).
 " שלמה רופא ל' מלובלין 14 (ע' פ"ג).
 " (חנינה) שלמה ל' I ב"ר אהרן ב"ר יוחנן 12, 14, 16, 17.
 " שלמה בהוננא בן גיטלין וקנתו של ר' יוסף יוזלמן רוסיים 10.
 " שלמה בן יוסי 42.
 " שלמה ל' ב"ר יחאל (מהרש"ל) 12, 13, 14, 16, 17, 20, 25, 43.
 " שלמה הרופא ב"ר יחיאל 42.
 " שלמה ל' (ב"ר יעקב ב"ר יחיאל) אבדין סלוצק 22, 24.
 " שלמה ב"ר כתריאל אבי בעלסה"ד 25.
 " שלמה ב"ר משה אהרן 42.
 " שלמה לוריא ב"ר שמשון 43.
 " שמואל שפירא 11, 12.
 " שמואל איסר ל' ב"ר אלכסנדר סענדר 23.
 " שמיאל ל' ב"ר ישראל אהרן 28.
 " שמעון וואלף אורבאך אבדין מורבן וכ"ו 29.
 " שמעון ב"ר דוד 43.
 " שמעון (הרופא?) ב"ר יחיאל בפאדו-בה 43.
 " שמשון ב"ר אהרן הרופא 42.
 " שמשון בן יוסי 42.
 " שמשון לוריא באורלינים הרופא שרופא מלך ציפת ב"ר יחיאל 43.
 " שמשון ב"ר יצחק חיים 43.
 " שמשון מערפורט 9, 13, 17.
 " שמשון ב"ר שמעון לוריא הרופא 43.
 " שרה בת מהרש"ל 20.

ר' משה ב"ר אליעזר (אחי הרמ"א) 22, 21.
 " משה ב"ר יוסף יוזלמן מרוסחים 55, 47.
 " משה ב"ר יצחק חיים 43.
 " משה אהרן ב"ר יצחק, רב באורלינים ובסוף ימיו בקראקא 42.
 " משה ב"ר יצחק יוסינוס מפוזנא 44, 40.
 " משה ל' ב"ר ישראל אהרן 26, 28.
 " משה אליעזר ב"ר נחמן בעלינסאן (מאבין) 23.
 " משה ל' בוורמיווא ב"ר שלמה 13, 14, 16, 17.
 " משיבת נפש מר' יוחנן ל' ב"ר אהרן 18.
 " מתתיהו טריבש 11, 12.
 " נתן ב"ר שמשון שפירא בהודנא 12.
 " נתנאל ל' ב"ר יחיאל 9, 13, 17.
 " נתנאל (במנוסוכה?) ב"ר שמשון 43.
 " סיני לואנץ ב"ר יצחק ועקלן 50.
 " ס' עברונות מר' ליווא אופנהיים 51.
 " עמינדב לוריא בפראנ 45.
 " עמינדב (עמיטב) ב"ר יחיאל אבי מהרש"ל 43.
 " עמינדב (עמיטב) שהלך לווינא ב"ר שלמה הרופא 42.
 " עקיבא חזן בוורמיווא 42.
 " עקיבא פראנקפורטר 47.
 " פייגל בת ר' איסר ל' 28.
 " פנחס ועליג ל' ב"ר ברוך בעגריט 24, 21.
 " פרץ מקישטניץ 9, 13.
 " פתחיה ב"ר יוסף מפפד"מ רב בוור-מיווא 48.
 " צבי (חורש) ל' ב"ר אליעזר אהרן 26, 27.
 " צבי הירש ל' ב"ר אלכסנדר סענדר 28.
 " צבי ל' ב"ר יהודה רזל 23, 24, 27.
 " צבי הירש ל' ב"ר ישראל אהרן 28.
 " ראם" בת ר' יחיאל ל' 25, 28, 44.

3 1761 07964567 7

CS
39
L8